Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ПАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ● ШИНАРА, 17 ФЕВРАЛЬ, 1981 ШУ. ● № 20 (6310). ● Мах 2 кепиг.

Аьшкабетонин конструкцей Грозненски заводан дикачаъ хIамаш еча цеха плотникий бригадо съезда хьалхарча къахьегама вахте латташ доккхий толамаш доах. Бригадана керте латт Къахьегама Сийлен ши орден лелаю Шапунов Иван Григорьевич. Берт тайнача коллективо хIара денна нормаш 130—140 процент кхоачашъю, дрехеца продукци дика хул.

СУРТА ТIА: плотникий бригадир И. Г. Шапунов.

З. ВАТЧАЕВА сурт.

КПСС XXVI съезда накъадолхаш

КХЫ А ДИКАГIА КЪАХЬЕГА ДОШ ДЕЛАР

ГРОЗНЕНСКИ РАЙОНА КПСС ЦК, СССР МИНИСТРИЙ СОВЕТА, ВЦСПС, ВЛКСМ ЦК КАРАРА КАРА ТЕЛА ЦIЕ БАЙРАКХ ДIАЯЛАР

ИттлагIча пятилетке юрта боахам дIахьо дегIабоалабеча бокха гIа баьнкхаб Грозненски района къахьегамхоша. ИнслагIча пятилетке хиначул хIара шера юкъера лаьрхIача 44 процент дукхагIа лькхай юртбоахама продукци. Тхе шера планал совгIа паччахьалкхенга дехнац 17 эзар тонн ялат, 13480 тонн баьцадаьраш, 6700 тонн сом, 212 тонн дулх, 6 эзар тонн шура, 4 миллион фуъ.

Района къахьегамхоштa къаьстта беркате хилар 1980 шу. Хаоттама хьалашка дилдача аьттув боацаш яз хинадале а, района къахьегамхоша дикка лакхбир кхай хьувкъам, фермай продуктивность. Цудухьа вIашгIехьдаьлар Даьхенна 16247 тонн ялат дIадала — планал итт процент дукхагIа.

Иштта хьинаре къахьийгар района хьайбаш лелаерша. Пятилетка дIайолалуча шера хинначул 2000 тонн дукхагIа кийчдир дулх, шура — 6000 тонн, фуаш — 17 процент дукхагIа.

Республиканск яхье хьайбей продукташ боахачен йохкачеи хьалхара моттиг яккхарех соахка Грозненски района блар КПСС обкома, НГIАССР Министрий Совета, облсовпрофа, ВЛКСМ обкома карара кара тела Цlе байракх. ХIаьта 1977 шера Еррирроссийски социалистически яхье итогегIа района елар РСФСР Министрий Советен ВЦСПС-ен карара кара тела Цlе байракх, 1978 шера Ерригсоюзни социалистически яхье призовой моттиг яккхарах — КПСС ЦК, СССР Министрий Совета, ВЦСПС, ВЛКСМ ЦК карара кара тела Цlе байракх.

Укх деношка бокхха кхаъ кхаьчар Грозненски района юрташка: Ерригсоюзни социалистически яхье доккхий толамаш дахарах, 1980 шера а иттлагIча пятилетка а экономически социальни дегIаахара план толаме кхоачашъярах района хьожаяьй КПСС ЦК, СССР Министрий Совета, ВЦСПС, ВЛКСМ ЦК карара кара тела Цlе байракх.

Из Iалальмате дукха сонгIат да. Из хьожадара хетаъь митингеш хилар района дукхача боахамашка, производственни коллективашка.

Селхан г. Грозненча концертно-театральни зале хилар КПСС ЦК, СССР Министрий Совета, ВЦСПС, ВЛКСМ ЦК карара кара тела Цlе байракх дIаялара хетаъь Грозненски района партийно-боахами актив. Цига гулбеннабар пригородни района дикагIбола кхаш леладераш, механизатораш, баьцадаьраш кхедираш, фермий болхлой.

Актив хьайийлар КПСС Грозненски районна хьалхарча секретара А. И. Воронкина. Цул тIехьагIа къамаьл даьча КПСС ЦК членалла кандидата, КПСС Нохч-ГIалгIай обкома хьалхарча секретара нох. А. В. Власова зале гулбеннараш, хIаьта царга гIолла района берриге къахьегамхой парте обкома, республика Лакхехьарча Совета Президиуме Министрий Совета цIерагIа даькъала бийцар Ерригсоюзни социалистически яхье котало яккхарца дувзадеина карара кара тела Цlе байракх хьожарах. ХIаьта уж тIехьийIкар парте XXVI съезда сийна тIанийца декхараш толаме кхоачашдара.

Цул тIехьагIа нох. А. В. Власова района дIаслар Ерригсоюзни социалистически яхье доккхий толамаш дахарах, 1980 шера а иттлагIча пятилетка а экономически социальни дегIаахувлара план толаме кхоачашъярах луш йола КПСС ЦК, СССР Министрий Совета, ВЦСПС, ВЛКСМ ЦК карара кара тела Цlе байракх.

Из хьайийцачул тIехьагIа къамаьлаш даьча КПСС Грозненски районна хьалхарча секретара А. И. Воронкина, «Заря» яхача совхоза директора нох. Эдельханова, «Грозненский-15» яхача совхоза доярка нох. Айгумовас, «Старопромысловский» яхача птицефабрика директора нох. Жукова, «Кулариноский» совхоза МТФ бригадира нох. Абдулазиева, «Горячеисточненский» совхоза директора нох. Шатаева, «Пригородный» совхоза бригадира нох. Голуба дег тIера баркал аьлар парте Центральни комитета, Советски правительствана района къахьегамхошта цаьрагIдьюючув сел бокха мах барах, дош делар укх шера а бIарччача пятилетка а планаш социалистически декхараш толаме кхоачашдара ницкъо ца беш болх бе.

Партийно-боахама актива доакъошхоша района берриге къахьегамхошка даь кхайкарал тIанийцар.

Цуя тIехьагIа дIадахача шера социалистически яхье дикагIа толамаш даьхача а иттлагIча пятилетка планаш толаме кхоачашъяьча а боахамий коллективашта, къаьст-къаьстача хьалхалаттараште совгIаташ делар.

М. ХАМХОЕВ.

Сурта тIа: КПСС обкома хьалхара секретарь А. Н. Власов Цlе байракх дIалуш ва.

Н. ПЛИЕВА сурт.

Шерра социалистически яхь йоархаьй «Автоспецоборудование» яхача опытно-экспериментальни завода болхлошка вай мехкарча коммунистий лакхерча форума сийленца накъабехаре. Цу яхье хьалха а латтам зот гIоздоаха толамаш доахаш ва болат доаладеш вола Мифтахов Марат. ДIалхача пятилетнагIа кхозза елар цунна «Социалистически яхье котваьннар» яха Сийлен Знак.

СУРТА ТIА: болат доаладер М. Мифтахов.

З. ВАТЧАЕВА сурт.

Квартала план кхоачашъяьй

Парте аргIанарча XXVI съезда сийленца накъабехара цу дезача денга кхачалехьа укх шера хьалхарча квартала план кхоачашъе доккхий социалистически декхараш тIаийцадар «Союзавтоматстром» ВНПО Грозненски опытно-экспериментальни завода бIаьш болча болхлоша, итташ йолча бригадаша. ХIанзалехьа цхьайттталагIча пятилетка хьалхарча шера кхаь бетта план кхоачашъярах рапорт деннад тайп-тайпарча профессех болча заводерча 90 болхлочо, кхойтта бригада коллективо. Предприятерча болхлошта юкъе эггара хьалха квартала план кхоачашъярех ба токараш, коммунистически къахьегама ударникаш Алехин Анатолий, Захаров Дмитрий, фрезеровщик Мостовой Сергей, кхы дукха бараш а. Завода бригадашта юкъе льрхача социалистически яхье хьалха латташ хьабоагIача Жуков Анатолий, Быстрыченко Павел керте латтача токарий бригадаша, Мостовой Анатоле фрезеровщикий бригада, Чибиев Маъмеда кулгалдеча штамповщикий бригада тахнарча денга кхачалехьа дика тIехьдоачашдаьд вай мехкарча коммунистий форуи хьаелланге денга кхачалехьа квартала план кхоачашъяра шоаш тIаийца хинна социалистически декхараш. Цар шоай сменни нормаш 140 процентал чухьаахьа кхоачаш а ца еш, шоаш хьа мел еш йола продукци дикен тIехдикен мара хилийтац. Цудухьа цкъа дIаелча юха ца ераеш цар кийчъю продукци дIаяхийта бокъо енай царна.

Парте аргIанара съезд хьаеллача денга кхачалехьа шин бетта план кхоачаш а еш, планал совгIа 25 эзар сома маьха товарни продукци арахеца декхараш тIанийцадар завода коллективо. Цуи дош чIоагIа хиннад. Таханарча денга кхачалехьа шин бетта паданел совгIа продукци арахецара тIанийца декхараш толамца кхоачашдаьд цо.

Б. КОСТОЕВ.

ДУКХАГIА ХУЛАШ ДОАГIА ДОАХАН

Республика районашка бахача наьха шоай доалахьарча боахамашка юртбоахама продукци дукхагIа яккхара дола балхаш деш да. ДукхагIа хул хьайбаш, дукхагIа йоах шура, дулх, фуаш — цу дерригеца гIойле ю хьайбаш леладара ресурсаш лакхъяра.

БIарчча хьанийцача республика граждданий шоай доалахьарча боахамашка 1981 шера 1 январь хьатIакхоачаш 133 эзар бежан хиннад, хIаьта цхьан шера колхозхой боахамашка 3 проценти, болхлойи гIуллакхерча наьхен боахамашка — 2 проценти тIаьхийттад уж. ДукхагIа хиннад детта доахан а.

Ачхой-Мартановски районе граждданий шоай доалахьара доахан 5 процент тIакхийттад. Ведейски районе — 11 процент. Сунженски районе — 7 процент. Назрановски районе — 4 процент. ДукхагIйолча районашка тIакхийттад детта доахан а.

Бакъда, дулх, шура, кхы йола продукци граждданий шоай боахамашкара яккхара йолча торонех хIана а боагIача тайпара пайде эцац. Моттигаш а кхачан ресурсаш совъяхара бола граждданий шоай доалахьарча боахамий дергIа лаархIам ца беш. Из доагIаш да Грозненски, Гудермесски, Наурски районашта.

Дукхача советски юртбоахамех моттигерча органашта кIезига йоакхо ю шоай доалахьа доахан долча граждданашта даьгIенаш къоастаяра, кийчдаь доакъар цIа кхахьа транспорт хьежалра.

ДИКА ЛАРД ЙОЛЛ

ХIара гектара тIера 20,7 центнер ялат даккха, 2500 тонн йоли 3000 тонн сенажи кийчъе социалистически декхар тIайийцад укх шера Надтеречни района «Гвардейский» совхоза къахьегамхоша.

— ЛаьркIар кхоачашде карагIдаргда аьнна хетт сона, — йоах цу боахама кертерча агронома Л. Капланова. — Эггара дукхагIа ялат гурахьа дIайийнача культураша лу тконе. Цудухьа уж дIадийна лаьтташ шердаьд оаха. Гурахьа дув ялат соахка хиначул тхи бIаь гектар дукхагIа а долаш 3300 гектара тIа кхедергда укх шера.

Цlи бIаь гектар дукхагIа дIакоргъя укх шера совхозе люцерна а. Из гIулакх чакхдаккхара тоъаш довцаш хинна фу Iалашдаьд. Цlен а даьна дерриге дIадувча боарама дхьоалагIча классага дIакхоачедаьд.

Кхашка болх бе йиш хулийта ха зехьа йоа а ца еш, гурахьа дIайийнача культураштa тIатеIIа минеральни удобренеца подкормка еш ба хIанз совхоза къахьегамхой. ХIара гектара тIа юкъера лаьрхIача цаI-ах центнер азотни удобренеш кхоачийт.

Шоай декхарех дика лоархIабеш къахьег из болх чакхбоаккхаш болча наха, хIаьта къаьстта: тракториста Эльмурзаев Iале, болхлоша Чимаева Тамарас, Хасуева Хавапес, Абаева Сапитас. Балха норма 20—30 процент тIехкхоачаш ца еш ди дIадахийтац царех хIаране.

УКХ ШЕРА 15 ФЕВРАЛЕ ШУРИЙ ФЕРМАША БАЬЧА БАЛХА ХЬОКХАМАШ ГОЙТАШ ЙОЛА СВОДКА

Районаш	ХIара Iаттагара дийнахьа лькхар (кгр): 15 февраль 1980 шера	ХIара Iаттагара дийнахьа лькхар (кгр): 15 февраль 1981 шера
Ачхой-Мартановски	4,1	4,4
Грозненски	4,8	4,8
Гудермесски	5,4	5,4
Малгобекски	3,2	3,7
Надтеречни	3,0	3,8
Назрановски	4,9	5,0
Наурски	5,3	5,1
Сунженски	4,1	4,5
Урус-Мартановски	4,9	4,0
Шаройски	4,0	4,4
Шелковской	5,7	6,2
Республике гIоад	4,6	4,7

ХЬУВКЪАМ ДИКАГIА ХИЛИЙТАРА

Ахчан преми а луш «Россельхозхимия» объединенен юрта боахама болхлой профсоюза ЦК-ан карара кара тела Цlе байракх елар дукха ха йоацаш Шалински районерча «Сельхозхимия» объединене коллектива. Уж совгIаташ делар Ерригроссийски социалистически яхье хьишаре дакъа а лоацаш дIадахача шера беча балха итогех. ИттлагIча пятилетке тIехьарча шера планал совгIа 352 сома маьхза дир цу объединене къахьегамхоша. Района совхозий кхашка цар дIайихьар план 30 йолаш 55 эзар тонн органически удобрени. ТIехкхоачашйир козеш дIайотIара плантажин нохараштца лаьтта ахара, юрта боахама культураштa зене йолча садоахкача хIамаштех лазараштех дукъала дохьажахимикаташ тохара, кхы тайпа балхаш дара планаш.

Балха овсарле лох ца еш къахьегаш хийлоагIа цу объединене коллектив укх шера а. ХIанз района боахамий кхашка органически удобренеш дIакхухьаш, гурахьа дIайийнача культураштa минеральни удобренеца подкормка еш я из.

Органически удобренеш лаьтта хьаьвдеш геттара дика къахьег Масаев Нураде кулгалдеча отряда механизатораш Чимурзаев Яхьяс, Ахматханов Амхьада, Мадаев Сайд-Мохьмеда. Т-150 маркех йолча тракторашца дийнахьа юкъера лаьрхIача 55—60 тонн органически удобрени дIакьу царех хIаране план 40 йолаш. Царел гухха тIехьа ца бусаш къаьст механизатораш: Макаев Салавде, Усманов Шайхас, Яхъяев Iале, кхычар.

Ниттa овсаре болх бу «Джалка», «Курчалоевский», «Предгорный» совхозашка гурахьа дIайийнача культураштa минеральни удобренеца подкормка еш боахача механизатораша Тепсуркаев ШаIране, Эльдаров Хьусена, Джабаев Батус, Мацаев Турпала. Норма 25 йолаш дийнахьа 40—45 гектара тIа минеральни удобренешца подкормка ю царех хIаране. Цу тайпара дика хьоахамаш гойташ балх бе царна доккха новкъостал ду экскаваторщика Абдурахманов Iийсас, шофераша Саидов Абу-Супьянас Товдаханов Мохьаден.

Иоакхо яьй объединене кулгалхоша наьха балхацара моральни материальни бераш совбаккхара а. КПСС XXVI съезда толамца накъабахар духьа лаьржача социалистически яхьа итог хIара дийнахьа ю. Дийнахьа балха норма 110 процентал тIехкхоачашъяьчоа ахчан преми лу, хIаьта яхье котало яьккхачар сийна «Молнишка» ярехей.

Доккхий да парте XXVI съезда сийна объединене коллективо тIанийна социалистически декхараш а. Цар дош деннад 20 февраль хьатIакхоачаш шин бетта план совгIа йиъ эзар тонн а йолаш кхашка 18 эзар тонн органически удобрени дIаяхьа, гурахьа дIайийнача культураштa хьалха лийрхIачул йиъ бIаь гектара тIа дукхагIа подкормка е.

А. АХМАТОВ.

Методистий-консультантий дешар

Укх деношка КПСС Нохч-ГIалгIай обкома политически сердалон ЦIагIа хилар методистий-консультантий шин шера йолча республиканска школе деша багIарий занятеш.

Занятешка чIоагIа уйла тIаяхийтар В. И. Ленина произведенеш, марксистско-ленински теоре цхьайола проблемаш, педагогика, психологе дешеш Iомадара методикана. Опыт дIа-юха телаш пайдане гIулакх хилар. Пленарни заседанешка лекцеш йийцар «В. И. Ленина произведенеш Iомаяра практически заданей методиках», «Пропагандист занятешка кийчвалара. Керда материал Iомаяра», «Вахара социалистически хьисапи цуи керттера чулоацами», «Коммунизма гIулакха тешаме хилар — социальни оптимизм» — вахара социалистически хьисара лах доахкараш» яхача темаеш доценташа, Iилмай кандидаташа Н. О. Кацева, В. Л. Коптева, М. М. Беляева.

Марксистско-ленински теоря Iомаечарна методически хьехамаш дир В. Н. Евдокимова — политически сердалон Цlен консультанта, Е. А. Варанияс — комсомольски политически дешара методически сеце кулгалхочо. Кердача политически литература обзор йир политически сердалон Цlен библиотекара Л. Н. Возлюбленнаяс.

ХургIолча КПСС XXVI съезда материалаш чIоаргга Iомаяра а дIановзийтара а хьакъехьара методистий-консультантий декхарех дийцар политически сердалон Цlен заведующе заместителa Л. Б. Кодзоевас.

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА ХОАМАШ

ХАНОЙ. Укказа дIанхайкадаьд Вьетнама Социалистически Республиканен Ливански Республиканен юкъе, посольствай боараме дипломатически гIулакхаш чIоагIдаьд аьнна. Цу хьакъехьа хоам баьб ВИА агенства.

●

ДУБЛИН. ХIачэ а соцаш бац ирландски къахьегамхой забастовочни къовсам. Дублине 800 совгIа болча тIишлонхоша шоай новкъостий группа бокъо йоацаш балхара дIаяккхара духьала а баьнна болх сацийтаб. Уж дIабаьхаб къахьегама соглашене условеш кхоачашъе яхаш хьадехар баьъон долаш. Къахьегама хьалаш товделга хьадехаш ба хIанэ стачка яь бола ирландска столица дукхача почтови отделенеи болхлой а Почтови болхлой профсоюза дублински кулгалхоша хоам баь ма хиллара, забастовщикаш шоаш хьадехар хавдда кхоачашдайта лерхIаш ба.

●

ДЕЛИ. Форда тIа гIолла мовхьаш дIа-юха кхахьара даькъе СССР-ни Индени юкъера бувзамаш дIахо дегIадоаладелга белгалдаь да судахолстваиа йолча советско-индийски комиссе укхаза цхьара аьнна заседане кулгаш а ядаь чайчдаьча протокола тIа. Къаьстта теркам тIабохийтаргба контейнерий новкъосталаза мовхьаш дIахьа кхухьаага шердара.

●

АНТАНАНАРИВУ. Мадагаскара Демократически Республика Советски Союзаца граждански авиаце дакъе цхьана леладеча гIулакхаша новкъостал ду ДРМ транспортни проблема къоастаяра, аьнна Мадагаскара премьер-министра Д. Ракутуарилавуна. СССР Граждански авиаце пилоташтен техникаштен мадагасийски орденаш дIаллара хетаяьча церемоне по белгалдаьккхад шин паччахьалкхен юкъера бувзамаш доттагIлен хьисапе хилар. Советски пилоташа шин шера болх баьб мехка фегарча трассашка.

●

КИТО. Эквадора столице чакхъяьнай энергетикана йолча латиноамерикански организацие экспертий Совета (ОЛАДЕ) совещане. Цунна юкъе дакъа лоацаш хиннай Куба, Мексика, Никарагуа, Панаме, кхыча дукхача паччахьалкхений делегацеш. Совещане доакъошхоша йийцай Латински Америка энергетически промышленность дегIайоалаяра перспективаш. Масала цар предложени еннай паччахьалкхен а, хIаьта иштта вIашагIъаьль а энергетически компанеш вIашагIйохкара. Iилман тахкамашта финансировани яра хьакъехьа. Совето рекомендаци еннай энергетически ресурсаех кхы а чIоагIагIа яхом беш пайде эцара тIаерзаль мероприятеш сихха кхоачашъе аьнна.

Совещане оттаь еррига рекомендацеш предложенеш — ОЛАДЕ членаш долча мехкий министрий конференце юцийта дIачулургья. Из конференци хургья Перу столице — Лиме.

КАТМАНДУ. Къам дегIадоаладара совета заседани чакхъяьннай укхаза. Цига могаяьй Непал социальни экономически дегIайоалара ялхлагIа йхе шера план. ПланагIа лаьрхIад къаман валови продукт 4,3 процент лакхъе, шера хIара сага еих лаьрхIача доходаш 2 процент лакхлургья. Экономика паччахьалкхен сектор дегIайоалаяра хьожалергда 40 миллиард рупий, из хул ерригача капиталовложенех 60,4 процент.

Непала 75 районерча совета балхаца дакъа лоацаш хиннача вIкалаша мохк экономически ший лоIаме хилар Iалашдара планагIа де лаьрхIараштa шоаш раьза хилар хьанхайкадаьд. Цар кхайкарал даьд Непале бахача нахага, отталь план толаме кхоачашъяра шоай кхаш сарцагIдаха уж тIахьсхаш.

●

АДДИС-АБЕБА. Эфиопе къахьегамхой парти вIашагIтIехьлаккхара Комиссе ЦК пленум (КОПТЭ) чакхъяьлай укхаза. Цунна юкъе дакъа лоацаш хиннараша ла а дийгIад йийца а йийцай Эфиопе Хаьна йолча военни администрацие советен (ВВАС) КОПТЭ-ен председатела Менгисту Хайле Мариама тIехьхьарча ах шера Комиссе баьча балха хьакъехьа яь отчетни доклад. Иштта йийцай идеологе, арахьарча политика, экономика, кооперативни болама, къаман оборона чIоагIъяра хьакъехьара проблемаш а, хIаьта иштта КОПТЭ кхича мехкий коммунистически болхлойи партешцара бувзамаш дегIадоаладара хьакъехьара дешаш а.

Заседане чакхйоалаш пленума балха итогех къамаьл даьд Менгисту Хайле Мариама.

(ТАСС).

ЦХЬА ДЕЗАЛ САННА

Вай советски ... дай! — уж дешаш доккхал деш оьл дийтта нъамах бола цах чубоагӀача. Назрановски района Гӏ. Ахриева цӀерагӀча «Электроинструмент» завода коллективерча хӀара суго. Цун маӀан сийрда кхоане — коммунизм гаргга йоалаярах дола юкъара декхар кхоачашдеча уж вӀаши цхьан дагара, товш, безаш, дӀа-юха новкъостал де кийча болаш хилар да. Цунна тешал деш дукха масалаш короргда заводера.

ГӀалгӀай кхалсага Тумгоева Тамаре уйлаши дагадараши дика кхетадеш я Верилло Любовь Васильевна. Из ишта да уж вӀаши уллув къахьегаш а бахаш а боландаь, цхьа декхар кхоачашдеш боландаь, дегагӀоале, сакъердам цхьана буаш санна балха тӀа а вахаре а хула хало наш цхьана эшаш боландаь. Иштта вӀаши тарлуш ба цар бригадера кхыбола къахьегамхой а. Цудухьа баьнна хургба-кх цар ъттув иттлагӀа пятилетка планаш цхьа шу хьалха кхоачашъе.

Из деррига а иштта хургдацар, нагахьа санна моллагӀча къамех бале а шоай цхьатарра бокъонаш йолга уж кхетадеш, цох бокккхий беш бецаре.

ХӀама эуш волча сага цу тайпара белгалонаш хоалургья коллектива моллагӀча участке, цехе. Царна кхетаде хала дац слесарий-сборщикий бригадира Берилло Любовь Васильевнас, шийга толлагӀа болча болхлоех дуккха аьлча, эггара хьалха гӀалгӀачун Оздоева ГӀалийха Дебахана цӀи йоаккхаш хилар.

— Тха заводе эггара бехктокхамегӀчарех лоархӀаш я экспортни участок, — яхаш дувц завода партийни комитета секретара Муталиев Салмана. — хӀана аьлча цо кийчъю продукци доазол дехьарча 33 мехка дӀахухьийт.

Цига къахьегаш ба гӀалгӀай, эрсий, татараш, гуржий, кхыбараш. ХӀаьта цар бригадира Нальгиев Беслана га аз болхлой хьакъехьа хаьттача цо аьлар:

— Болх массене а дика бу, цхьабакъда, царна юкъе а белгалъяккха йоагӀа тӀадиллача гӀулакхах дикагӀа йовлаш йола Шевлякова Александра Николаевна.

— Интернациональни доттагӀал чӀоагӀдеш дуккха коллективаш я тха заводе, — йоах С. Муталиева. — Масала, хьаэцаргья вай тха прессово-литейни цех. Укхаза цеха начальник Точиев Башира ва, партбюро секретарь — татарин Гиззатулин Мубаракша. ДӀаяха пятилетка планал хьалха кхоачашъя ба укхаза къахьегаш боле гӀалгӀай — Ужахов Іийса, Аушев Махьмад-Гири, эрсий Трифонов Виктор Зиновьевич, пенсионер меладчик Шишалов Владимир Иванович. Шийгара дика хьюкхам гойташ къахьегаш я республика Лакхехьарча Совета депутат хинна Дахкильгова Лемка.

Уж цу лакхаленашка кхоачабара шоашта доагӀача даькъе кӀезига даьдац цеха начальника а партвома секретара естерена-наставника а. Шоайла дика товш, цхьан дагара болаш хьабоагӀа уж.

Духхьашха балха баьхнача ткъьаьнесд совгӀа болча кагирхошта балха говзал Іомаьй Мубаракшас, иштта ший балха опыт къонабараштa дог-цӀена дӀалуш ва Щеглов Александр а. ХӀаьта кӀезига бац хӀанз заводе Дидигова Насалхана, Тумгоева Тамаре, Албогачиева Тамаре слесара-сборщица професси Іомаь мехкарий. Къоначарна балха къайленаш дӀайовзийтарах кхоачамбеь Іац уж. Цар кагирхошта коммунистически кхетам лу, доттагӀал долеш, болхлой класса интернациональни традицеш езаш уж хьалкхебу.

Къаьстта чӀоагӀа теркам тӀеухийт укхаза къахьегамхой шоай Даьхе езаш цох доккхал деши хилийтара. Цхьа дезал санна дахаши юкъара гӀулакх — коммунизм — бахьан къовсам лоаттабеши долча сийлахьча советски халкъа викалаш шоаш болга уж кхетадеш хилийтара.

Наьха кхетамга хьежна мара хила йиш яц цар балха а вахара а гӀулакхаш. Къахьегамхой саккетам лакхбара чӀоагӀа лоархӀаме хӀама да цар политически знанеш лакхъяр. Цудухьа политически, экономически, комсомольски дешара лах ма хулла дукхагӀа юкъеоза гӀерт партийни организаци. Дукха ба цига партийни организаце новкъостал деш, наха кхетам луш бола пропагандисташ. Партийни поручене тешаме кхоачашъеш ва пропагандист Тамасханов Саварбика Хаджмурад. Цо хан-ханнахьа лакхача идейно-теоретически боараме чакхйоах заллтеш чӀоагӀа теркам тӀабохийт КПСС ЦК XXVI съезда оттаьча проектана, балха практикаце коллектива интернациональни вахара масалашцеи уж айхха ювзаш а ювзаш.

Заводе хӀанзале хьахиннай болхлой династеш. Уж алхха гӀалгӀай хинна Іац, шоай династеш я укхаза эрсий, татарий, кхычар. Дуккха ха я Канищева Наталья Егоровна заводе болх беш йола. Цун воӀ Александри йоӀ Валентинаи я укхаза хӀанз къахьегаш. Е хьаэцаргба вай Дахкильговгӏар. Да Іалаудини нана Макиеи завод хьас йоладеча дена болх беш хьабоагӀа. Цар кхо воӀ вар заводе къахьегаш. Царех шиъ институт йоаккхаш воал. ХӀаьта йоӀ шийа дайа наьиси ниъкъ хьаллаьца укхаза болх беш я.

Албогачиев Ислама Ахьмад ше коммунист, дика пропагандист ва. Сесаг Хазиз воӀ Казбеки КПСС членаш ба, хӀаьта зӀамагӀбараш йоӀи ши воӀи — комсомольцаш.

Цу тайпара дезалаш заводе тӀа-тӀа дукхагӀа хулаш латт. Цун маӀан да вай паргӀатта сердалонга, ираъага бодача наькъагӀа дӀахьалхашна ухаш хилар. Из шаьра хьагойт «Электроинструмент» завода интернациональни коллективо.

А. САГОВ.

Грозненски района «Советская Россия» яхача колхоза хьайбаш лелдераштa юкъе аьркача социалистически яхье дика хьонкалащ гойташ къахьег доярка Эльмурзаева Ума-Кулсумс. КПСС XXVI съезда сийна тӀалацача декхарех хӀара Іаттагара дийнахьа 8 килограмм шура яккха езача цо йоакхх 9,4 ки[redacted].

Шийа декхараш дика кхоачашду скотника Чимаев Джамле а. Оттаьча рационга боарамах силос, концентраташ, барда, кхы доакъараш а телаш кхоаб цо хьайбаш. ЦӀена лелаю уж латта моттигаш.

СУРТА ТӀА: доярка У.-К. Эльмурзаева, скотник Д. Чи[redacted]

І. ОМАРОВА суртазш.

АВИАДВИГАТЕЛИЙ ЛАЬТТАРА БОЛХ

Магистральни трубопроводашна гӀолла газ дӀаухийтача авиационни двигателех толамца пайда ийцача специалистий коллективана соахка СССР Пачхьалкхен премий синай.

Авиапромышленноста керда потребитель хьахиннав газови индустри. Магистральни трубопроводашка гӀолла газ дӀахийтара дукхача компрессорни станцешка хӀана моллагӀча самолеташ тӀа латтараш санна долча авиационни двигателех пайда эцаш йола агрегаташ уттаю.

Кхетадеш ма хиллара, аз дерь дац газ дӀаухийташ йола агрегаташ гӀайтта леллийтар духьа, — беташ бу академика Архип Михайлович Люлька, СССР Іилмай Академе газови турбинашта йолча комиссе председатела. Бакъда, магистральни газопроводаш хьалъяра балхаш дийца наргвоацаш сиху пу гӀулакхо. Авиационни привод йола керда оборудовани оттаярца кхоза кӀезигагӀа ха йоаю газотранспортни системаш хьалъяра а уж проектни низага кхоачийташ цар болх белга вӀаштӀехьдаккхара а.

Кердача хьисапе йола компрессорни станци макета тӀа тара я гизгаш-блокаш вӀашагӀ а тохаш, ший тайпара хьалъяьча гизгашта. Блокаш заводашка кийч а еш, гӀишло хьалъеча хьатӀауво. Станци хьалъяра ду деррига а балхаш чоалхане йоацача монтажага кхоачаду — блокаш-контейнераш цаӀ шолагӀчох дӀахоттилга.

Газопровод хьалъеш латтача трассе авиационни двигателаш массара уж хеллача наькъаца — фета тӀолла, вертолеташла хьакху хь, бакъда, хӀанз уж пассажираш да. Авиационни привод йола агрегаташ еза а йоккха а ца хилар бахьан долаш — 45 тони доазол а долаш стационарни установкана меттел оттаечар доазол деррига 3 тони мара дац — уж дӀа-са яхьара мобильни а атта а я, газ дӀаухийтача кердача оборудоване из цхьа совле я.

Эггара хьалха авиационни двигателаш газопроводашта оттадир 1974 шера. Уж двигателаш дар шоай гӀайтта лела ресурс кхоачаенна, бакъда, лаьтта дукхача шерашка болх бара чӀоагӀа хилара геттара дукха запасаш йолаш.

— Авиационни двигателаш лаьттаи тӀарча професса «Іомадара» дукха оригинальни дола конструктивни декхараш кхоачашде дезаш хилар тха специалисташ, — дувц академика Николай Дмитриевич Кузнецова. — Эггара хьалха вӀаштӀехьдаккха дезаш хилар цар фатнеи а ца доагадеш, Іалама газ йоагаелта. Регулировани яра оттаьча кердача системаш вӀаштӀехьдаьккхар оттаьча режимага автоматически хьожилта. Геттара лакха йолча функциональни характеристикашка кхачаро торо лу газ дӀаухийтача оборудоване болх бара дикагӀа йола оагӀув лаха. Самолетни двигателашта автоматизаци управлени яра бола боарам лакха хиларо иштта торо лу кхы цхьаькха а лоархӀаме проблема къастае — недрай проблема.

Иветта УСЕНОВА, (АПН).

Дикача нахах

Массаза а хьалха

«Грозэнергоремонт» яхача ремонтно-наладочни предприяте ала хӀама доацаш дика къахьегаш Сийлахь-боккхача Даймехка тӀема дукха доакъошхой ба. Царна юкъе ший хьинарца, къахьегамца белгалваьнна ва тӀема хана авиамеханик хинна Тараканов Николай Александрович.

«Ткъаь итт шу гаргга ха я «Грозэнерго» системе ремонтно-котельни цехе мастер волаш цо болх бу.

Ший ядкайтта шу даьлча вахийта со а аьнна фронте вахар Тараканов, цига механик а волаш тӀема самолеташта гӀулакх деш тӀехьагӀа бортмеханик волаш хилар.

— МоастагӀчун зенитни артиллере цӀера алана кӀал гӀолла партизанаш тӀема нхоачамцен кхиачацен Іалашбора оаха, — яхаш дувц тӀема ветерана. — Белоруссия фронте дар из, партизански отрядашкара хала човвош яь лозабаь нах тыле дӀаккухьар оаха, чӀоагӀа кхераме яр уж моттигаш.

ТӀем тӀа Николай Александровича ший вахар дийзар батальонни медсестраца Екатерина Павловнаца. Цу шинне а Берлине кхаччалца тӀом беш дӀа а баха шоай автографаш йитар рейхстага здане тӀа.

ТӀем тӀа Екатерина Павловнана карагӀдийнараш белгалдаьд ЦӀеча Седкъа орденца, «За боевые заслуги» яхача медалаца, кхыча совгӀаташца. ХӀаьта Николай Александровича аьх пачхьалкхен совгӀат деннад.

Гварде старшина хинна Н. А. Тараканов тӀем тӀа санна хьалхарчарца ва къахьегама фронте а. Цеха коммунисташа цхьа санна дукхаза а шоай вожакалла хийржав из. Тараканов пенсе а ца воалаш къахьегаш ва. Из къонабарий хьехамча ва, хӀаьта керда дӀадоладеш мел долчун хьалхле цунга я.

А. СУРУДЖАНЦ,
«Грозэнерго» оператор.

80-ча шерашкара квартира

ТӀехьарча 20 шера СССР-е 50 миллион совгӀа квартира хьалъяьй. Нах чубаха фонд хьаяра темпаш лакхъялaро — юкъера лаьрхӀача хӀара шера 2 миллион квартира, — кӀаро советски дезал фусамашца Іалашбара хьалаш практически тоаде йиш хилийтай. ХӀаьта а, кердача пятилетке а хьалха санна лакха хургья нах чубаха цӀенош хьалдара темпаш. Фу бахьан да цун? — хаьттар АПН корреспондента Евгения Гурновас СССР-а Госстройна чуйоагӀача граждански гӀишлош хьалъечен архитектурай Пачхьалкхен комитета председатела хьалхарча заместителага, архитектура доктора Сергей Змеулага.

Цу хаттара жоп далара,— йоах С. Змеула, — хиннача а хӀанз долачоа а юкъара яь а анализ е еза. Сийлахь-боккха Даймехка тӀом чакхбаьнначул тӀехьагӀа советски нах фусамашца Іалашбара хьалаш геттара во дар. ТӀом болча шерашка вай мехка нах чубахача фондах ах гаргга йохаяь дӀаьлар: ялх миллион совгӀа цӀа дохадьдар. Цу хана къоастае еза проблемаш дукха а дукхагӀа яр уж къоастаяра эшаш йолча торонел. Кхетадеш ма хиллара, фусамий комфортага дог доаха цхьаккхе а вацар. Наха кхетадора дезала лаьрхӀа цхьаьца цӀа мара ца далар гӀулакх кхы вӀаштӀехьа ца далар долга.

ТӀемо бохабаь хинна халкъа боахам юхаметта а оттабеш, цӀенош хьалду низ бола индустри хьал а яь, хӀанзарча темпашка кхаьчар вай: хӀара шера ши миллион квартирен индивидуальни цӀеношa хьалдеча боарамга. Цо торо елар чӀоагӀа лоархӀаме дола дош къоастаде: хӀара дезала цхьаьца квартира лулга.

Цунца цхьана къестадора фусамаш динагӀа хилара дош а. 60-гӀа шераш долалуча хана цӀенош хьалдеш йола индустри динагӀа планировка йола квартираш хьалъяьлар. Бакъда, фусамий стандарт хоз а луш тоаслар 70-гӀа долча шерашка, цу хана массанахьа а юкъейоалайир кхоаллагӀча даькъая йола квартираш. ХӀанз мехка нах чубаха хьалдеча цӀенох 60 процент гаргга цу проекташка хьежна хьалду. Цу чу тайп тайпара квартираш я (10 тайпара), гӀонна йола помещенеш (ийчеш, сануэлаш, кухнеш) йоккхагӀа я, традиционни йолча балкона метта — лоджа, цӀеношка — дикагӀа йола инженерни оборудовани.

Нах баха керда района хьалъеча чӀоагӀа лелаю гӀишлош хьалъяра комплектноста принцип. Из да нах чубаха цӀенош хьалдешше а берий бешамаш, школаш, поликлиникаш, кинотеатраш, торговле а быта а предприятеш хьалъелга. Нах чубахача а общественни а зданей хьахерма йиш йолаш дукха типовой проекташ хиларо торо лу вай городашкарча кердача кварталий арахьара сибат дикна тоаде.

Нах чубаха цӀенош а культурно - бытовой гӀишлош а хьалъяра темпаш хӀана лакха хиларо вӀаштӀехьдаькхад хӀара дезала дика тоаьь квартира лулга. «1981—1985 шерашка а 1990 шерага кхаччалца а СССР экономически социальни дегІайоалаяра керттера лостамаш» яхача КПСС ЦК проекта тӀа белгалдаьккхача бесса лерхӀар дукхагӀа даькъе чаккдаккха торо хургья дӀадоладеннача укх итт шера.

ХӀанз йоккхагӀйола Іилматохкама а проектни а институташ дикалагӀча даьъах йолча квартирий проекташ уттаеш я. Нах чубаха деррига цӀенош а гӀонна йола помещенеш а йоккхагӀа хургья. Чубахача наьха безам хуле, юкъера йовкъаш дӀа-са а яхе цӀагӀара планировка хувца йиш хургья, хьалъергья квартираш - дуплексаш (шин тайпара лакхал дараш). Лоацца аьлча, тахан чертежашкеи макеташкеи хьахулаш латт советски наьха фусамий керда стандарт.

— Цу тайпара йолча квартирашка дӀадодар, шеко а йоацаш, дукхагӀа хургда. ТӀаккха квартирех телача наьха ахча Іатгъаргда из?

1928 шера дена кхы хувца ца луш хьабоагӀар санна 1—1,5 процент хургба из мах, аьнна хет сона, хӀаьта коммунальни гӀулакхаш дарга додар а тӀехьа деррига а лаьрхӀача — юкъера пайда тӀабоагӀача дезала бюджетах 4—5 процент.

Квартирех кӀезига мах боаккхилга — саг фусам йолаш хилара бокъо дувеп тӀа эггара хьалхе кхайкаьча СССР-а Конституце тӀа чӀоагӀъяь Советски пачхьалкхен принципиальни йола политика.

(АПН).

КОРЕЙСКИ ГӀИШЛОНХОШТА ЛАЬРХӀА ИЗМЕРИТЕЛЬНИ ПРИБОРАШ

Маркшейдерски инструментий Харьковски заводо арахеца нивелираш, теодолиташ, «ХЗМИ» яха марка тӀалатта кхыйола оптически измерительни прибораш чӀоагӀа шийса хьахьоккхаш, бакъда тӀа тешаме я. Мехка гӀишлош хьалъеча шоаш тӀехдикка хилар хьахьекхад цар. Уж доазол дехьа а дӀаухийт.

Итт шу даьнад заводо ший продукци Корейски Халкъа-Демократически Республике дӀаухийта. ДоттагӀал долча мехка заказаш кхоачашдеш хьинаре къахьег завода сборщикашца. 1980 шу чакхдоалаш корейски гӀишлонхошта арахецаш йола измерительни техника 1981 шера шоллагӀча ах даькъерча планагӀа яр. ИттлагӀча пятилетка заданеш соахка сентябрь бетта хьалха кхоачаш а еш, из толам баькхар коллективо, цунца цхьана 1981 шера КНДР продукци дӀаяхийтара план а кхоачашйир.

КНДР-а лаьрхӀа йола ерригга прибораш пачхьалкхен дикала Знак ениа я.

— КНДР дӀаухийтача продукце дикал лакхъяра дош, — йоах завода конструктора Петр Иванченкос, — корейски коллегашца айхха бувзам а болаш къоастадир оаха. Иштта, цар даьча хьехарах климатически хьалашна хьежна прибораша дикагӀа болх бергболаш измерительни техника конструкци цхьадола хӀамаш эргадаьха тоайир оаха.

Завода экспериментальни цехе сога хьахьекхар продукце керда образецаш. Пачхьалкхен дикала Знака уллув царна тӀа латт доккха алап «М». Из да приборий конструкци модернизаци а еш, тоаьйй яхилга. Керда измерительни техника харьковски прибораш хьестара КНДР-е дӀаухийт.

Николай НЕСВИТЕНКО,
АПН корр.

Дукхача хана дена доттагӀал леладеш ба Ростовски областеи Болгарерча Плевенски округереи къахьегамхой. Дона къахьегаме коллективаша яхь лелаю шоашта тара йолча Болгарски предприятешца КПСС XXVI съездан Болгарски компарте XII съездан баха ма боагӀара накъабахара тӀехьа. Масала, ростсельмашевашa дош деннад шин бетта вежаршка болча мехка кварталъни плана боараме комбайнаши лазасной овтхалаши дӀаяхьийта.

Технически организационни мероприятей комплекс кхоачашъяра чотагӀа лаьрхӀад планал совгӀа 300 эзар сомал кӀезигагӀа йоацаш продукци кийчъе. Предприяте дӀахо шерду Болгарена механизаторий кадраш кийчъяран комбайнашта технически гӀулакх делга вӀаштӀехьдаккхараи дола практически новкъостал. Плевенски округа хьалхалаттача, ялат чуэцача эггара доккхагӀа толамаш даьхача комбайнераштa лургья «Ростсельмаша» призаш.

Ростовски предприяте цехашта, бригадашта, участкашта, сменашта юкъе аьржай «Болгарский коммунистически парте XII съезда цӀерагӀа коллектив» яха цӀи тиллийта бокъо яккхара тӀехьара социалистически яхь.

Камаев Валерий Анатольевич кертте латта слесарий-сборщикий комсомольско-кагирхой бригада я заводе Болгаре компарте XII съезда сийна яхь йоаржаь инициатор.

СУРТА ТӀА: (аьрдехьара аьттехьа) Конкин Александр, Кожановский Николай, Бесхараваев Виктор, Мысливец Виктор, бригада мастер Камаев Валерий, Бережной Николай, Князьков Виктор.

Е. НЕДЕРЕ сурт.
ТАСС фотохроника.

СОВЕТСКИ ІИЛМА ЦХЬАЙТТАЛАГӀЧА ПЯТИЛЕТКЕ

Лакхбе коммунизма материально-технически база хьаечара Іилма лоархӀам... аьнна йолча «1981—1985 шерашка а 1990 шерага кхаччалца а СССР экономически социальни дегІайоалаяра керттерча лостамех» КПСС ЦК проекта тӀарча цу лоацца фразана тӀехьашка — бехктокхаме а атта хургйоаца а программа. Укх пятилеткагӀа дӀахохьортба 70-ча шерашка йолаенна халкъа боахама интенсификаци яра кийтъ: тӀаккхеташ йола еррига а хӀама яц аьнна йола продукци — 90 процент — производственни майдаш шеръярен болх беш бола нах тӀатохарем чотах доацаш, къахьегама овсарле лакхъяра, йолаш йолча предприятешта модернизаци яра чотагӀа тӀаккхетаргья цхьайттагӀча пятилетке. Цу тӀа а демографически ситуаце дӀадех экономика дегІаухилта кхыметтел производственни сфере болх беш бола нах кӀеаигбеш а Іалашдар. Іилмеи техникеи юкъе доацаш из атта доаца декхар кхоачашдулургдаш.

ТкъоалагӀа бӀаьшере екъаенначул тӀехьагӀа йицъенкай «цӀена Іилма» яха поняти, хьа а хинна хадданза дегІаух Іилмаеи материальни производствеи юкъера бувзамаш. Английски Іилманхочо Джон Бернала яьхах: «Шийдегаахара хьалхарча юкъа Іилма промышленноста тӀехьа додар, хӀанз из гӀерт цунна тӀехьакхе а кулгалде а».

Таханара фундаментальни Іилмаш практикана юкъенхача моттигий дукхьал цӀераш яха а атта дац. Ховш да, цу еррига моттигаша лургбац сихха экономически пайда, царех керттеръяраш гаьнарча перспективана тӀаерзаь я. Иштта, сихха дегІаухаш латтача термоядерни синтеза хьакъсхьарча тохкамаш цхьаькха а хӀама дац лерхӀац халкъа боахама цхьайтталагӀча а е гаргарча тӀехьа тӀайоагӀача пятилеткашка а. Цхьабакъда, проекта тӀа кертагӀдаьккхад цу лостамагӀа дола тохкамаш хьинаре дегІанхувла деза хилар. Цу тайпара я советски планироване йоккагӀа ярех цхьа белгало: гаргарча перспективашка хьонаш, дилла а керттера теркам тӀалоаттабе беза стратегически дагалаттарашта. Тахан специалисташ шено йолаш бад, «Токамак» яхача программагӀа термоядерни реакцена лазерни инициирования яра ду балхаш XXI бӀаьшерен энергетика кӀийле хиларах. Академика Кадомцов Бориса лерхӀ, 80-ча шерашка физикоша управляеми термоядерни энергетически реакцега кхача йиш хилар хьагойташ йола демонстрационни установка хьаерсья аьнна.

Капитальни хьадиллларий кӀийлен тӀа химикаша хьалъяй керда маьхе органически йоацеи органически материалаш, оттаьй Іилма газах маьхе компоненташ яхара комплексни методаш, караерзаьй синтетически каучука эггара кердагӀча тайпан, юрта боахама химизаци яра средствай производство. Уж балхаш иштта хьинаре дӀахо дергва кердача пятилетке а. Къаьстта теркам тӀабохийт бӀех ца яйташ биосфера лораяра производства керттера йоацача продуктех максимально пайда эца а гӀо деррдола керда технологеш дегӀайоалаяра.

ХӀанзарча ханарча математически теоре чӀоагӀача дегӀа физикаи кристаллографеи даькъерча балхаша гӀо даьд СССР халкъа боахама управлени яра автоматически системаш дегІаккхувла, секунда итташ миллионашка кхоачаш операцеш еш сиха болх бу ЭВМ даьлагӀа ноахал хьаде торо хулийтача боарамга кхоачаш йола электровычислительни техника хьае. Из во база яц управлене автоматизаци, информаци дӀаялари обработка яри дӀахо дегІадоаладара.

Халкъа боахама тайп тайпарча доакъошка шерра чукхухь фундаментальни Іилмо хьадийлларех хьахиннараш — хӀанзарча ханара лазерни техника, порошкови металлурги, автоматически манипуляраш (промышленни роботаш), электрически радиоцениш, металлообработка, кхыйола лакха экономични методикаш. ЛоархӀамаша хьахьокх, металлически порошковах пайда эцаро эзар тони хулача изделешта 1,5 миллион сома экономически эффект луш хилар. Керда изотопни электротехнически болаташ чуккхувларо лу экономи шер-шера 30 миллион сомага кхоач. Подшипникови производстве металлофторопластови лентах пайда эцаро Іалашду шера 50 миллион сом кходелга.

Советски Іилманхоша пачхьалкхен кошлкха чу дӀачутеларий хьакъехьара хьаьда дола масалаш дуккха кхуала йиш я. Прогрессивни технологеи сихха хьаяр цхьайтталагӀча пятилетке шердергда, къаьстта металлообработкеи машинаш ечеи. Хьалхарча плане отталу проекто машина единични низал лакхбар, цар дӀаловца металл, юа электроэнерги кӀезигъяр, бух соццачарча эффекта единица удельни мах лохбар, дуккха функцеш кхоачашъю оборудовани хьаяр, унифицировани узлаехи агрегатехи пайда ийбар.

ХӀанзарча ханарча биологенеи генетикаеи карагӀдаьннарий ларда тӀа дӀаходаьхьа лерхӀ лакха продуктивность йолча юртбоахама баьцовгӀай сорташ, кое леладеча хьайбай керда фу доладара балхаш. Халкъа боахама эггара кердагӀа долча даькъо — микробиологически промышленносто чӀоагӀа новкъостал ду хьайбашта доакъара база Іалашъяра. Кердача пятилетке 1,8—1,9-зза дегІайоалае лаьрхӀад микробиологически промышленноста продукци.

Къаьстта теркам тӀабахийтаб медицински Іилма проблемашта. Фундаментальни Іилмаш декхарийла да профилактика, диагностика, эггара чӀоагӀагӀа даьржача лазарашта дарба дара методаш эрганьха тоаяра практически унахцӀено лораераштa маьогга дукхагӀа гӀо де. Массаза а санна, бахача наьха унахцӀено лораяр эггара лоархӀамегӀа долча пачхьалкхен декхарех цаӀ лерхӀ партийни документо. Генетикаша лерхӀ физиологически процессашта биологически регуляци яра средствай, нийчъю моллай керда препараташ, чоалхане диагностически дарба дуи оборудовани.

80-ча шерашта йолча планаш уттаду Іилмо, техника, халкъа боахам дегІабоалабара, космически яре дӀахо йовзарен караерзаярен декхар. Цу даькъе кӀезига опыт Іоаяьаш советски космонавтика, къаьстта а «Салют-6» яхача станце хана йоахалга а эффективноста а диллача шийца нийсдала хӀама доаца болх беча тӀехьарча кхо шу совгӀча хана. ЙІаьххача хала цу станце тӀа хиннача йиъ экспедицо итогаша хӀанзе а дувца йиш хулийт вай лаьттана юхерча космосе беча тохкама балхо шийга дӀадодар юхаметтаоттадеш хиларах, цо мехка халкъа боахама чӀоагӀа лоархӀаме дола Іалам довзара даькъера эзеши доахаш а технологически эксперименташ еш а хиларах.

Советски Іилманхойи конструкторашi цхьа хьагойта Іийнабец, моллагӀча шоашта хьалхашка оттадаьча декхарех шоаш лоархӀабергхилар. Цхьабакъда, гӀулакх чоалхане дерзаду Іилма-технически иделаш геттара сиха дегІаухача замагӀа уж морально къаьлара процесс а чӀоагӀа сихлуш хиларо. Цудухьа хӀанз къаьстта лоархӀаме дар духхьал керда технологи, конструкци оттаяр хиннa ца Іеш, из ма хулла сихагӀа производствана чуяхьар а да.

Іилма технически прогресса из проблема дуккхача хана оттаяр — продукци яхача идея зӀанара эггара мелагӀа йола чӀут хиннай. ХӀанз деррига ду ведомственни духьаленаш дӀаяхара. Иштта, плановни хьокхамаштеи предприяте, халкъа боахама даькъа балха мах бара критераштеи юкъейихьай производствана керда техникеи технологии чуяхьарах йола сведенеш. Производственни предприятеш цӀенача продукце хьокхамашка ялар а иштта боахамий кулгалхой безам техникана модернизаци яра, энерги кӀезигагӀа яйтаран продукце чулоаца металл кӀезигдаран тӀабахийта лаьрхӀа да.

Технически кердадараш юкъенхухьилга сихдара хьаьай бокъонца йола Іилма-технически прогресс халкъа боахама чукхухьараш хиина дӀаетта Іилма-производственни объединенеш санна йола керда институт. Іилманеи производственни объединенештеи юкъера бувзам овхар бахьан долаш чукхахьара ханаш чӀоагӀа лоацлу. Іилма проблемаш тохкамашкара дена серийни арахецарга кхаччалца цхьан комплексе къесташ. 1979 шерре а яр мехка 528 эзар саг болх беш вола а дӀаухийтача продукце боарам 5 миллиард сомал сов бола а 164 объединени. Кердача пятилетке дӀахохьоргья Іилмаеи производственни низашта концентрацин координацин яра процесс.

Л. СТАРОСЕЛЬСКИЙ.
АПН Іилмай обозрева[redacted]

ДОГ УРАОТТАДЕШ ДОЛА АГИТАТОРА ДОШ

Горски юртбоахама институт чакхъяьккха учени агронома диплом а долаш «Гвардейский» яхача откормочни совхоза № 1 йолча бригада бригадира гӀончалла балха вахар Каплиев Леча. Кхыбола болх а лора цуна. Реза хиланзар.

— ГӀончалла болх бергба аз, — аьлар цо.

ХӀаьта из болх ца хувцаш пхе шера хьаьвоагӀа из. 4 шу хьалха парте членалла ваьияча. Цкъа парткоме хьа а вийха, — Леча, хьона агитатора декхар тӀадулл оаха, кетаргахьа, лоархӀиве мег хьо цох, дийша ма вий хьо, — аьлар парткома секретара А. Г. Завгаева.

— Ахмед Гапурович, тамаш я-кх со лоархӀавой. Ӏема-м вац наха хьалхашка къамаьл де, — аьнна духьалвала велар из.

— ХӀама а дац, новкъостал дергда, — жоп делар секретара.

ХӀаьта боккхагӀболча новкъосташа, коммунисташа новкъостал дергхиларах-м шеко яцар. Цхьабакъда, шера болх беча юкъа дукха нах байзабеце а байзар шоай бригада членаш денна шийца вӀашагӀбеттабеннараш. Совхоз районе йоккхагӀчарех я, хӀаьта дукха километраш гаьна дада лаьтташ. Шийхьалхара беседа Солтамурадов Лорса кулгалдеча хьайбай бригаде а езаш хилар из. Хьайбаш лeладераш хьагулбеннача цӀагӀара гӀар-тата дижача дог тохаделар цун. ЛадувгӀарашта эшаш, цар хьашташа дӀа ма дехха йола темаш дукха я царна юкъе. Царех я, «Советски вахара хьисап, «Школьникашта цӀагӀех школен къахьегама кхетам балара лоархӀам», «Советски бокъонех йола беседа», кхыяраш.

Коммунист, агитатор, хьехамча ше хиларах тарра ше болх беча бригаде къахьегама дисциплина тоеве вӀаштӀехьдаьлар Л. Каплиева. Оалаш долчча тайпара, котадоина бола тешам ба дисциплина. Ховзахета аьннадац из. Цунна тешал деш да укх тайпара масалаш: соахка хий ца дехкача лаьттан хӀара гектара тӀара 30 центнер илат чудера № 1 йолча бригадо, план 18,1 центнер йолаш. Цунах, ше агроном а кулгалхо а хиларах тарра, доккха даьа доалл агитатора.

Гуш дар, доккхий хӀамаш дувца веча агитаторга ладувгӀа беррыгаш в гулбенхилга. Къамаьл дӀадоладешше шикӀ лелха болабелар мотт, цунах гора беседа еш вар вехалга. Цу хана пайдана хиланзар конспекташ в балха планаш а. Лоацца аьлча, лерттӀа къамаьл хиланзар ладувгӀарашца. Цудухьа хаттараш а ца деш дӀа-юха бехар гулбеннараш. ТӀаккха сайрийна корта чубаха а волаш кхаьчар а агитатор парткома секретара кабинете.

— ХӀама хиланзар са, фу агитатор хургва сох ши дош вӀаший дувва ца ховш хилча, — аьлар цо.

— Воха бакьан гац сона, нӀоаргта чулоацам болаш а шаьрра а хила деза агитатора къамаьл, хӀаьта ишта из хьога дулургхиларах тийша а ва со, — аьлар парторга. — Керттердар оазвенна ца хилар, конспектах пайда эца ховш хилар да.

ВоккхагӀволча новкъоста хьехамо ший нийах тешавир шено дӀаьяьккхар Л. Каплиева. 5 шу хьалха дар из. Цул тӀехьагӀа каст-каста гу из совхоза къахьегамхошта юкъе. Парте лоархӀаме дешаш нахага дӀаккхачийтара декхарах дика лоархӀаву къона коммунист. Миччахьа из-нийсвеннавале а боккхача безамца тӀаьц, ладувгӀ, духа хаттараш ду цуга. Леча наст-наста хьоашалгӀа вахе хул кхашкерча стажашна, хьайбай фермашка, вешта аьлча болх кхехкача ерригача моттигашка.

Беседа яь ца Ӏеш, нах бовз, цар балхага, опытага, бахарга, бытега хьож из. Тайп-тайпара я цун беседай тематика.

Х. ЖАПАРОВ.

ФУ БАХЬАН ДА ПЛАН КХОАЧАШ ЦА ЯРА?

ТӀайоагӀача хана керттера лостам сом клебелта хила дезаш я «Плодопром» треста чуйода Назрановски района «Маяк» яха совхоз. Цудухьа дӀадахача шерашка 539 гектара тӀа тайп-тайпара сомий къона гаьнаш дӀаегӀап цига, хӀаьта укх шера кхы а 200 гектара тӀа дӀайогӀа а лерхӀ. ПланагӀа хила езача ерригача сомий бешамаш цхьа эзар гектар лаьтта дӀалоацаргда. Уж балхаш чаккхдаха дезаш ба совхоза къахьегамхой укх цхьайтталагӀча пятилетка хьалхарча шерашка.

Укхаза иштта чӀоагӀа тергам тӀаухийт хьайбаш кхабара, царгара йоаккха продукци тӀа-тӀа дукхагӀа хилийтара.

Таханарча дийнахьа цхьа эзар совгӀа доккха а зӀамига а бежак да боахаме кхоабаш, царна юкъе 400 етт а болаш.

Ала доагӀа иттлагӀча пятилетка тӀеххьарча шера совхоза хьайбаш лeладераша къаьстта толам боаккхаш къахьийга хилар. ПланагӀа 460 тонн дӀалла йоагӀача паччахьалкхенна дӀаеннай 506 тонн шура, планагӀа 60 тонн дӀадала доагӀача дулх дӀаденнад 93 тонн. ДӀадахача Ӏайи бӀарччача шерех зӀамига а доккха а 23 бежан мара ца къастийташ шоай хьайбашта дика гӀулакх лоаттадаьд фермай болхлоша.

Совхоза кулгалхоша, керттерча специалисташа доккхал а деш цӀераш йоах шоай дикагӀча болхлой. Шерра-шера социалистически яхье дика толамаш доахаш хьабоагӀа дояркаш Нальгиева Марем, Евлоева Лиза, Нальгиева ПаьтӀимат, Ганижева Мадина, Евлоева Хьанифа, кхыбараш. ДӀадахача шера дикка тӀехкхоачашъяьй цар шоай планаш.

ДӀадахача шера дика толамаш доахаш хиннa совхоза фермий коллективаш декхарийла яр цхьайтталагӀча пятилетка хьалхарча шера хьайбашкара йоаккха продукци тӀа-тӀа алсам а йоахаш, кхы а беркатегӀа нъахьега. Вакъдар аьлча, царна хеттача тайпара дӀаболац укх шера болх. Кердача шера шоллагӀа бутт юкъекхаьча баьинаб. Халахете а, геттара эсала лел хьайбаш лeладерий гӀулакхаш. Январь бетта паччахьалкхенна шура дӀаялларе план кхоачашъяьац совхозо. Соахка цу хана дӀаенначул укх шера дӀаеннар 10 тонн кӀезигагӀа я. Дикка кӀезигагӀа я цу юкъа хӀара Ӏаттагара яькхар а. Хатта доагӀа: хӀана нийсденнад из гӀулакх ишта?

Цу хаттара лоацца жоп делча доярнаш, скотникаш, фермашка кхы белхаш ду болхлой бехке болаш из нийсденнад аьнна ала йиш яц. Таханарча дийнахьа бераме боацаш къахьег цар. Царна йоккха сагото тӀаккхаьчай кхоачам хиллал доакъар Ӏалашдаь ца хиларах. Эшачох кхоалагӀа даьъа мара хиннадац соахка аьхки я гурахьа а совхоза хьайбашта кийчдаь доакъар. Хьайбаш лерттӀа Ӏаьгара дахара цхьа эзар тонн тайп-тайпара доакъари цхьа бӀаь тонн концентраташи кхы тӀа эшаш я хӀанз совхоза.

Мишта нийсденнад из гӀулакх?

1979 шера кхоачам болаш доакъар Ӏалашдаь дале а совхоза кулгалхоша доккха гӀалат далийтад. Из да цу гурахьа республика кхыча дуккхача боахамаша санна рапси рожи вӀашагӀа а эдаь 400—500 гектар тӀа цар из дӀайийна ца хилар. Уж Ӏийнаб 52 гектар тӀа мошача доакъара лаьрхӀа гурахьа цхьа культура дӀа а йийпа кхыча промежуточни оалача культурех хӀама дӀа а ца кийш. Цох хьахинна доакъар бӀаьсти дӀадаьд хьайбашта, хӀаьта сенажи, йол, баьца хьоари кийчъе хӀама а йоацаш бисаб.

Доакъар Ӏалашдара деррига гӀулакх бӀаьсти дӀайийначa культурех тийша хиннад. Доакъаран ялатийнен лаьрхӀа дӀайийна хьажаӀаш йоаьал а этта геттара во хилар. Юкъера лаьрхӀача хӀара гектара тӀара 10,4 центнер мара даьккхадац ялат, кхы а кӀезигагӀа я яьккха силос. Кхоачам хиллал сенаж, йол кийчъяра дукхача шерашка тӀаювла баьдаш а хиннац совхозе.

Иштта нийсденнад совхоза механизаторий дӀадахача шера кхоачам хиллал шоашта доакъар ца кийчдар. Лоацца аьлча, доакъара база хургйола гӀулакх хӀанз а вӀаштӀехьдаьккхадац цига. Укх дӀаяхача гурахьа ши бӀаь гектара тӀа мара дӀайийнадац рожацен третикалацен вӀашагӀа аль рапс. Хетаргахь, из а геттара кӀезига я.

Цу дерригача гӀулакхаша хьахьокх совхоза кулгалхой хьайбашта кхоачам хиллал доакъар Ӏалашдара шоай ханнахьа цӀенхаштта оарцагӀ баьина ца хилар, шоай ерригача торонех биэза пайда кийца боцилга.

Хьайбашта ма эша хьаьнен гӀожен доакъар дӀадехка вӀаштӀехьа ца даларах геттара кӀезига я январь бетта яьккха шура. Эггара дикагӀа хьожхам болча Евлоева Лизас январь бетта хӀара Ӏаттагара яьккхар 131 килограмм я, хӀаьта шоллагӀа моттиг яьккхача Вузуртанова Марияс яьккхар — 104 килограмм. Ялхайтта доярка я совхозе болх беш. Цу шиннега мара кхоачашъеннацaц шоай планаш. № 2 йолча ферме дийнахьа планагӀа яьккха езар 580 килограмм йолаш йоаккхар 400 килограмм мара яц.

Иштта кӀезига я хьайбашкара йоаккха шура ӀаьлийЮртарча № 3 йолча ферме а.

Деттача доахана тел сенаж, силос, ча. ЛаьрххӀа кийч а деш телац доакъар. Из а кӀезига хиларах кхоачам хиллал дӀадехкац. Йоккха кормоцех я № 2 йолча ферме хьалхьаь латташ. Ӏанарца ча кийчде йиш яр цига. Кормоцех болх беш яц. Массе хана Ӏанарца кӀаьдлеш дӀадехкац ча а. Кормоцехо болх ца бар бахьан фуд аьлча аз шийга хаьттача совхоза керттерча зоотехника Кодзоев Мурада, доккха са а даьккха, аьлар:

— Из болх беш хургьяр сенажахи чахи дӀатоха концентраташ, патока, баьца хьоар, кхы эша компонентaш цхога яларе. Цхьанкха дича а уж кораягӀац тхона.

Январь бетта паччахьалкхенна шура дӀаялара план кхоачаш ца яра керттерча бахьанех шоллагӀдар да шоай хан-хаттахьа доахана искусственни осеменени яь ца хилар. Из бахьан долаш дукха доахан тӀехьадаьннад шоай дахка дезача хана ца дахкаш. Со цига хиннача 4 феврале бийй бӀаьнех 130 етт мара бацар совхоза фермашка беттaш. Дахказа долча доахах бӀаь бежан цхьадараш укх бетта а дахкаш апрель хьатӀанхачалехьа дахкаргдолаш да. Дукха ца говш царел тӀехьагӀа бахкаргболаш кхы а 120 етт ба совхоза фермашка.

Январь бетта во хӀокхамаш гойташи эсален къахьийга хилар кхоалагӀдола бахьан да фермашка балхаш деш боахкача наха юкъе яккха ма йоагӀара социалистически яхь вӀаштӀехь ца яккхар. Цар дикагӀа къахьега догдоагӀаргдола моральнии материальнии хьалаш юкъе ца доаладар. Паччахьалкхен планаши тӀайийца декхараши ханал хьалха кхоачашдара тӀахьехаш цхьанкха а лоуит яц фермашка бӀаргагуш. ЛаьрххӀа кийчъяь цӀе уголокаш а яц фермашка. ӀаьлийЮртарча № 2 йолча ферме цӀе уголок я яхаш цхьа лохо зӀамига цӀа лг да Ӏотеха яй дикка хийра а даьниа, чу пишк а йоацаш. Даьсса латташ ши истол да цу цӀагӀа, хьачувеначоа Ӏоха гӀандаш а доацаш. Телевизор, радиоприемник, шахматаш, шашкаш, кхыметтел деша газеташи журналаши а дац цига. Укхаза «бицбенна» хиннаб кердача шера уж кхаладийта. Из гӀулакх январь бетта кердa тӀаенача парторганизаце секретара Плиев Ахте кхоачашдаьд. 1 феврале дено хьаахадезаш цо яздайта газеташ 4 феврале фермашка хьаккхачанза дар.

Лоацца аьлча, халача хьалашка хьайбаш Ӏаьгара доахаш ба фермай болхлой. Шоай ниа дӀакхоачар де гӀерташ оарцагӀбаьнна лел укх деношка совхоза кулгалхой, керттера специалисташ. ХӀара дийнахьа 16 тонн барда бахь хьайбашта Бесланера, кхыйола торонаш лех. «Маяка» новкъостал ду районерча совхозаша а, «Экажевский», «40 лет Октября» яхача совхозаша, совхоз-техникумо ча денна. «Назрановский» совхозо — сенаж. Кхы тӀа а царгара новкъостал эшаш я из совхоза.

Таханарча дийнахьа къоастаданза даргдоацаш массехк дош да цу совхозе. Уж нийса къоастадича дуккха а дикагӀа дӀагӀоргба совхоза болх. Царех цаӀ да ӀаьлийЮртарча № 3 йолча ферме бруцеллез яха лазар кхийтта 191 бежан хилар. Царех 70 бежанах кхы тӀа туберкулез а кхийттад. Геттара кӀезига я доахана хьалу шура а. Зе мара цар боахама деш хӀама дац. Инструнце яхараш кхоачашдеш хилча а уж 70 бежан моцшагӀе а мясокомбинате дулха лаьрхӀа дӀачуденна хила дезаш дар. Даже а, «Плодопром» яха трест из гӀулакх къоастадеш яц. ХӀаьта цу доахах кхийтта лазар кхы а дӀадерла мегаш да. Уж дӀа а даьха цар когаметта дукха шура луш дола дикача фух дараш дӀаоттаде деза.

Сурхо тӀарча № 1 йолча ферме хьайбаш чу а доацаш даьсса ши кхий латт. Дукха ахча а дахийта лаьрххӀа хьалдаь да уж хӀаране чу ши бӀаь етт дӀаоттабе йиш а йолаш. Уж санна дола цхьа кхий даьсса латт ӀаьлийЮртарча № 2 йолча ферме а. Таханарча дийнахьа кхы а ялх бӀаь етт дӀаоттабе йиш йолаш я совхоз. Иштта торо йолаш из хилча, бакъахьа хила мегар е детташ дола доахан денна, е дулха дӀачудала лерхӀаш дараш денна кхоаба а кхоабаш царех пайда ийцача.

Цудухьа къаьстта теркам тӀабахийта къоастаде дезаш да совхоза доакъара база тӀайоагӀача хана чӀоагӀъяра доп. Тахан из йолаш яц. ХӀаьта из ца хиларах гӀулакхаш мел во лел дика гуш да. Из хургья хӀара хьамедийоагӀача гурахьа дика хьургъям луш йола культураш дӀаюйя. ТӀаккха совхоза вӀаштӀехьдаргда Ӏаьгара даьннача хьайбашта мошa доакъар лоаттаде а, хьатӀадоагӀача Ӏан лаьрхӀа шоашта мел еза сенаж, йол, баьца хьоар кийчде а.

Таханарча дийнахьа 2400 гектар кохачаш а доацаш оахаш дола лаьтта да совхозага. Цох 1000 гектара тӀа сомий бешамаш хургья. Цу юхедисача 1400 гектарах хьакъоастаде деза хьайбашта доакъар кхедара эшаш дола лаьтташ. Цу гӀулакха совхоза новкъостал де де деза «Плодопром» тресто.

С. АУШЕВ.

ДЕКХАРЕХ ДИКА ЛОАРХӀАБУ

Съезда сийленца нахъахара тӀехьа шерра социалистически яхь а йоаржаль къахьегача «Грознефть» объединена чуйоагӀача технологически транспорта коллективо январь бетта халкъбоахама мовхьаш дӀа-юха кхахьара план 26 январе кхоачашъяьй, хӀаьта феврала план съезд хьаеллача денга кхоачашъен шин бетта планал совгӀа бутт чаккхбалале 35 эзар тоннал кӀезигӀа доацаш мовхьаш дӀа-юха дахьен лерхӀ.

Шоай ден задании 150—160 процент кхоачашъеш къахьегаш ба водителаш Погосов Ширин, Магомаев Лема, Сайдулаев Хьамид, Неткачев Иван, кхыбараш.

«Старогрознефть» НГДУ лаьттан тӀоанашта ниэ тӀалоаттабара йолча Ф. И. Щербакова кулгалдеча цеха коллективо съезда сийна тӀайийцача декхарах лаьрххӀача бесса тӀоанашта низ тӀалоаттабара чотагӀа январь бетта доаккхаш дола мехкдаьтта 138 эзар тонн тӀаккхетийтад. Доаккхаш дола мехкдаьтта къаьстта дукха тӀаккхийттад «Брагуны», «Правобережная», «Ястребиная», «Старогрозненская» яхача мехкдаьтта доаллача майдашка.

Хьинаре къахьегарца белгалбаьннаб коллективе насосий машинисташ коммунисташ Шевелева Галина, Стебунова Анна, Пономарева Антонина.

А. ТИЩЕНКО.

ЛЕНИНГРАД. 110 киловольт йолаш комплексни распределительни устройстваш серийни арахеца йолалой «Электроаппарат» яхача объединене. Цар иттаза кӀеоригагӀа моттиг дӀалоац йолаш йолча распределительни устройстваша лоацачуца нийсйича, 3 — 4-зза дукхагӀа яхаш а тешамегӀа а я уж. Керда изделеш совле йолаш хилар да цхьан предприятера йиззача комплектагӀа уж дӀаухийташ хилари заводе дика кийчъеш хилари.

СУРТА ТӀА: керда устройства вӀашагӀйоллача дакъа лоацаш хинна коммунистически къахьегама бригада (аьрдехьара аьтте хьа): А. Марков, Н. Цуваев, Г. Матвеев (бригадир), А. Жуков, А. Фирсов, М. Степанов, В. Григорьев.

М. БЛОХИНА сурт.

Доазол дехьара

Кхоана—Непала къаман цӀей

Тиъаь итт шу хьалха, 1951 шера 18 феврале Непале халкъа восстани гӀаттачул тӀехьагӀа йохаьй Рана дезала деспотически режим, тӀаьта бӀаьшерашка дунеах дӀакъоастабаь хиннӀ мохк феодальни ханах юкедисараши экономически тӀехьадисари дӀадаиккара никъа тӀа баьнаб.

ХӀанз Непала королевства ший лоӀаме арахьара политика лелаю, блокех дӀа ца кхетара принципаш хьал а лоацаш, хӀаьта чурча вахаре юрта боахами промышленности дегӀайоалаяра никъ чакхбоаккхаш я. Беркате дегӀа доагӀа советско-непальски цхьана леладу гӀулакхаш.

Непал улл Катманду яхача атагӀа. Из бӀаьцара сийрда оазис гемолайски лоамаш гонахьа а долаш я, хӀаьта цунах естественни музей ала йиш я. Укхаза хьахиннай тӀехьагӀа ерригача малхбоалерча Азе гӀолла дӀаьярна йола шоаш санна кхы йоацаш хоза пагодаш.

СУРТА ТӀА: Бхантапурера дворцови майда.

Ю. РОДИОНОВА сурт. ТАСС фотохроника.

ДУНЕ ЦХЬАН КӀИРАГӀА

ПЕНТАГОНА КХЕРАМЕ ДИВЕРСИ

Кердача американски администрацеца керте латтарашa тӀеххьарча хана даьча милитаристски къамаьлаша майраьнкха Пентагон машара гӀулакха духьаларa кхерамe диверси вӀашагӀйоллаш я. Цун архивера юха а хьаьтийцай Малхбузен Европе дӀайоаржаьча американски ракеташта нейтронни боеголовкаш оттаяра хьакъехьара проект. Ховш ма хиллара, 1978 шера дунеи общественность чӀоагӀа эгӀаьлхар бехьан долаш нах хӀалак а беш тайп-тайпарча рузкъашта вӀалла зе дергдоада дуккха нах боабеш дола из уизара гера хьа ца деш юхаяла езача эттаяр ВӀашагӀкхийттa Штаташ. Цу хьакъехьара Нейтера администраце решение кийса хиннац, аьнна США оборона кердача министра Уайнбергера, хӀаьта республикански правительства лаьрхӀад нейтронни бомбаш хьае а малхбузеневропейски мехкий территореш тӀа уж дӀанийсъе а, аьнна.

Пентагона зуламе планаш юхадийнъяро хьахьокх доал деча классашта бӀарга а гуш ядерни герзий цу тайпарча системех пайда ийцача бакъахьа а хеташ уж кийчъяреи юкъейоалаяреи гаьнъагӀа лерраrӀа яха лерхӀаш американски военщина хилар. Цу планашa йоккха бизнес леладераштa салоӀам беш санна хеталу: шо сагота ма хила, шо убежищашка дагӀаргда, шун доалахьен рузкъех бӀаргча, хӀама тӀера ца доалаш дусаргда. Из дерригa а тӀачӀоагӀду «ограниченни ядерни тӀом» хила йиш хилари хилча бакъахьа хилари белгалдаьча № 59 йолча дукха ювцаш бӀагала яьиннча президентски директиваца.

Ховш да, цу тайпара нах буъаш йола планаши доктринаши Малхбузен Европерта мехкашкара халкъаш чӀоагӀа эгӀаз ца дуташ юсаргйоацилга. Уж чӀоагӀа духьала да шоаш кӀал а оттадаь американски ядерни герза даьша кийчдеча гӀулакхашта, царна лац адамаш гоама долча теорешта доктринашти кӀалдиса. «ВӀашагӀкхийттача Штаташа нейтронни бомбаш хьаярен уж Малхбузен Европе дӀанийсъярен планаш юхадийнъяро, — белгалдоакх «Юнити» яхача английски еженедельника, — цивилизаци ше дийна исаpa а кхерам тӀаоттабу», яхаш.

Пентагоно тӀатетта гӀулакхаш чӀоагӀа лоралуш сагота долаши тӀанийцад дуккхача малхбузеневропейски мехкий доал деча гӀозараша. Дуккхача цӀи хеза болча политически деятелаша йоах, юха ца оаза герзаш совдахара тӀаерзаьлча США хӀапзарча администраце планаша ядерни катастрофа хилара бола кхерам чӀоагӀ а бу цар мехкашкарча халкъа ша чӀоагӀа харцахьа лоархӀаш, духьале еш тӀа а эц.

Доазол арахьарча непайоазон дуккхача комментатораша белгалдоах, США санна йоацаш Советски Союзо алхха дукха нах боабеш долча герзий керда тайпаш цу тайпарча герза керда системаши кийчъелгеи хьаслген созадайтара хьакъехьа цхьа барт бе яьхa ца Ӏеш, из дош ховдам боллаш къоастадара — ядерни герза деррига тайпаш хьа ца деш совцадайтаран тӀехь-тӀехьагӀа цун запасаш кӀезиг а еш из деррига дӀадаккхаран тӀехьа ше йолга а хьакхайкадеш хилар. Дерригача дунеи тӀа шерра хьаллоацаш я из советски предложеня.

СОЦИАЛИЗМА МОАСТАГӀИЙ ТИЙША БОЛХ

ДӀадахача кӀирагӀа Варшаве хилар ПОРП ЦК 8-гӀа Пленуми Польша сейма сесси. Цига тӀанийцай мехкара хьал тоадаран социализма позици чӀоагӀъяран йола лоархӀаме решенеш. Цунга хьежжа Пленума решене тӀа хьахьекха да «Солидарность» яхача профсоюзни объединене дуккхача звеньяшка социализмана духьалабараштa шоай болх боармабеш хиларо сагото ейташ хилар, из иштта хилара дола тешал да политически зуламе чулоацам бола тайп-тайпара публикацеш. «Солидарноста» цхьаболча деятелий цхьаккха корта боашаш а гуччахьа антисоциалистически а дола къамаьлаш, сатеми общественни порядоки телхаеш дола гӀулакхаш, хӀаьта иштта цхьаккха бахьан доацаш кулвалдеча кадрех гӀертар.

Пленуме къамаьлаш даьраша белгалдаьхад, Польше антисоциалистически низаш тахан хьахинна довцилга. Социализм хьалъеш мел латтача хана уж гӀертар из процесс юхатоха, мел могача тайпара из йохае. Нагахьа санна хӀанз цар нӀал гӀолла лелабу тийша болх айбенна бале из дашха доагӀаш да антисоциалистически низийн группировкай болх малхбузехьарча, эггара хьалха американски антикоммунистически центраша чӀоагӀа хьаллоацаш хиларца. Цар финансови, материальни, политически новкъостал даь ца Ӏеш буржуазни пропаганда ин болча средствай — газетий, журналий, телевидене, радио — ерригача арсеналаца а царна новкъостал ду.

«Америка оаз» яхача а кхыйолча а США правительства тӀахьожам лоаттабеча, Польшана лаьрхӀа передачаш ю радиостанцеш шоай провокационни а тийшача балха а передачашца гӀерт Польшерча хьала арахьара тӀа Ӏоткъам бе, хӀаьта из ПНР чурча гӀулакхашта гуччахьа юкъе гӀертилга да. Цул совгӀа уж передачаш ю польски наха юкъе Советски Союза уж эгӀазгӀоргбола уйла йоаржаяра а. Бакъда алхха цхьан радиопередачица кхоачамбаь Ӏеш яц Малхбузен державаш шоай Польшана юкъе гӀерташ леладеча гӀулакхашка.

Американски непайозоно беча хоамах «Солидарноста» организацега Малхбузенгара кхаьчад 265 эзар доллараl кӀезигагӀа доацаш ахча, цу даькъе ЦРУ-ца айхха буйзамаш леладеш хиларах дика йовзаш йолча АФТКПП яхача американски профобъединенира 165 эзар доллар а кхоачаш. МалагӀча гӀулакха из ахча телиш да хьахьокх США паччахьалкхен департаментa советник хиннача Соннефельдта даьча къамаьло. Вашингтоне ше къамаьл деш, вӀалла бехказа вала дага а воацаш, цо аьннад, цар политически структураштa «тӀехь-тӀехьагӀа эволюци» яра дола хьалаш хьадара наькъаца Малхбоален Европерча мехкаркара социализм дӀаяккхара массе оагӀорахьара новкъостал де декхарийла я США.

ПОРП ЦК 8-ча пелнумех ПНР сейма сессеи решенеш социализма позици чӀоагӀъяран Польша моастагӀий юхатохаран тӀаерзаьь я. ПОРП ЦК Хьалхарча секретара С. Каня белгалдаьккха ма хиллара, «Польше контрреволюци чакхъяргъяц».

МАШАРА ГӀУЛАКХА ЮКЪЕ ДИХЬА ЛОАРХӀАМЕ ХӀАМА

Индийски столица Ӏилман Дворецe 9 — 13 феврале хиннал лоархӀаме дунеи хилкъашта юкъера вӀашагӀкхетар. Укхаза гулбеннабар блокех дӀа ца кхийттача мехкий кхыча мехкашцарча гӀулакхий министраш. Уж гулбеннабар Блокех дӀа ца кхетара Болама 20 шу дизар дезде, шоашта хьалхаш латта керттера декхараш дувца, машари кхерамален чӀоагӀъяра тӀехьарча, колониализмахи расизмахи юхедисараш дӀадахара тӀехьарча, блокех дӀа ца кхийтта мехкаш шоай лоӀаме хилара юкъе гӀертача империализма низашта духьаларча къовсама хоадам боллаш дола накъаш белгалде.

Делийски форума юкъе даькъа лоацаш барашка дахьийтача моаршала письмо тӀа Л. И. Брежнева белгалдаьккхад, ше болаш довккхача ткъо шера машарен дунеи халкъашта юкъе дӀа-юха гӀулакхаш леладарен гӀулакха тӀехь-тӀехьагӀа доккхагӀа дакъа юкъе дахьа дезаш бола блокех дӀа ца кхетара Болам машара гӀулакхашта лоархӀаме а дегӀайоагӀаш а йола фактор хинна дӀаэтталга. Нагахьа санна 1961 шера Белграде хиннача эггара хьалхарча конференце юкъе дакъа лоацаш 25 паччахьалкхе хиннале, хӀанз блокех дӀа ца кхетаре Болама юкъе йоагӀа цаӀи эхи миллиард сег вахаш йола 100 гаргга паччахьалкхе.

Ховш да, цу тайпара шеррача масштабагӀа болам ший составага диллача тайп-тайпара хиланза баргбоацилга. Цун цхьабола доакъашхой цхьайолча хана социально-политически гӀулакхашка диллача дика чӀоагӀа аргаш хул, хӀаьта из бахьан долаш бӀарчча хьанийача болам толаме лелабара дукха духьаленаш еш империализма, неоколониализма, гегемонизма низаш шоеша кӀалгӀолла лелабеча тийшача балха каст-каста цунах пайда эца гӀерташ хул. Из тийша болх юхатохилгеи антиимпериалистически юкъера гӀулакхаш бахьан долаш болама цхьоагӀо чӀоагӀъеагеи — иштта дар Дели хиннача совещане дакъа лоацаш хиннараштa хьалхашка лаьттача керттерча декхарех цаӀ.

Кхыча мехкашцарча гӀулакхий министрий совещане балха итогаша хьахьокх Дели блокех дӀа ца кхетара Болама лоархӀам лакхбара наькъагӀа цхьаькха а лоархӀаме цхьа гӀа баькха хилар. Совещане тӀанийцай, блокех дӀа ца кхетара Болам хьаьлинна 20 шу дизара хетаь резолюци, беррига раьза а болаш чӀоагӀдаьд дунеи деррига халкъашка дола кхайкарал, могалый цхьана яь декларации.

Г. ЦИШКИН, (ТАСС).

Калейдоскоп

ФЕМИДА РЕКОРДАШ

«Юстице улита шорттига йоагӀа» — из кӀоанолг дика йовзаш я Франце. Каст-каста дагадох из Ӏаьдала башха «безаме доаца» истореш къоастаде дезаш хилча. Масала, дукха ха йоацаш дӀакъайлар полицейски комиссариате лийда хиннарашта еттарах дола цхьаькха дош в. Из дош тохкар 64 бетта. Бакъда, из а хӀанз рекорд яц. Лорий бехк болаш частни клинике веннача цхьан зӀамигача сага даьша гӀулакх суде дӀачуденна хиннад. Из хилар 1973 шера аьхкий. 87 бетта леладь, цхьане яхар шоллагӀчо бакъдеш ше экспертизе яьчул тӀехьагӀа, прокуроро дийхар кхы а керда медицински тохкамаш делга. Цунца дувзадена, парижски «Мондо» яздора, цу тайпара чиновникаша леладечох гӀулакх къоастаделга тӀехьадаккха гӀертилга да мара ала йиш яц яхаш.

А. ИГНАТОВ, АПН соб. корр.

АВСТРАЛЕРА ЭЛЕКТРОМОБИЛАШ

Хьалхара электромобиль хьаяь а из техка а кӀезига шераш чаккдаьиннадац. Идеи, массанешта хетачох, дикка догдоахилга йолаш хиннале а, — масала, электромобилаша гонахьара среда бӀехъяц хӀаьта а цох хӀанз а шерра пайда эцац.

Австрале, масала, дукха ха йоацаш итт электромобилах латта хьалхара парти араяьннай. Царех пхиъ дӀайохийтаргъя Къулбехьара Австрали яхача штате, цо проект оттаяра 120 эзар доллар доадаьд.

Австралийски электромобиль сахьата 70 километра кхаччалца сиха лела а аккумулятораштa зарядка ца еш 120 километр яха а йиш болаш я.

(АПН).

КОФЕ ДУКХА ДЕЗАРАШ

Соахка ФРГ вахача хӀара саго юкъера лаьрхӀа 188 литр кофе меннад. Из малар меларга диллача Малхбузехьара Германи США-ча тӀехьа дунеи тӀа шоллагӀча моттиге латт. Укхаза баха нах сорташ чӀоагӀа къердаш ба. Цхьаболчарна дукха деза дунеи дуккхача мехкашка хьалкхеду «арабика». Вокхарна — Индонезе Малхбузехьарча Африкеи леладу дикка зӀамагӀа фийг бола «робуст». КхоалагӀбараш тӀера ба чӀоагӀа хоза хьаж йоагӀача ӀажагӀа бос болча «либерика» яхача бобашта, уж Либеререн Суринамерен хьакхухь.

Кофе дукхагӀа дола дакъа город Гамбурге гӀолла кхоач мехка. Хьалхара кофейни цу городе - порте хьайийллай XVII бӀаьшере чакхйоаллаш хӀамaнна маькара волча цхьан англичанина. Цхьа шу далалехьа укхаза 200 гаргга саг вар кофе дохкаш. Тахан гамбургски бизнесмений кара да дунеи тӀа дохкача кофе бархӀагӀа дакъа. Цар керттера поставщикаш — Колумби, Бразили, Никарагуа, Сальвадор, Гватемала, Кени.

Кофе хоза хьаж а йоагӀаш, тонизирующи малар хиларах тарра довза дуккха бӀаьш шераш да. Бакъда, хӀанз а цун ерригa свойстваш айза ьякиац. Из тамаш а яц: цунца я 600 араматически 40 минеральни веществаш, 160 совгӀа органически компоненташ.

(АПН).

ДЕГАГӀОЗ КАМАЬРША ТЕЛАР

Ше фу леладу а ца ховш вӀаштӀехьвоацача саго вийначa английски илли алархочун Джон Леннона цӀеро пресса теркам хӀанз а тӀаузаш ба. «Дейли уорлд» яхача американски газето, масала, кепатехай лингвиста Джордж Микановске цхьа сакъердаме заметка. Пхи эзар шу истори долаш болча къаьнача метта — шумерски клинописа специалист волча цунна гучадаьннад иллиалархочун цӀи шумерски меттала дегагӀоз камаьрша телар яхилга долга. Из хайча кхы а сакъердамегӀа да, хӀана аьлча Микановске яхачох, шумераш инструментальни музыкай пионераш хиннаб, хӀанзарча гитарал хьалхара хинна арфеи лирен хьаьраш а уж ба.

(АПН).

«БАЬЦЦАРА АВТОСТОЯНКАШ»

Гонахьара среда товеча Института болхлочо инженера Э. Тыльмана оттаьча проектагӀа Кракове (Польше) хьалха хьаеш я «баьццара автостоянка». Буц дӀайийнача майда тӀа Ӏойохи перфорировании йола Ӏоаьнаш, царех хьахул автомобилаш тӀалаттаргйола чӀоагӀа лард. Цу тайпарча Ӏоаьнаша буц хьатӀаллийта ца Ӏеш, новкъостал ду из лораяра а. Цул совгӀа, «баьццара автостоянкаш» даргӀа я массаза а хьаеш хийнача асфальтированни чарех.

(Интерпресс — АПН).

Исторе оагIош дага лувцаш

ПАЧЧАХЬА IАЬДАЛА ДУХЬАЛАРА ХАЛКЪА ЭГIАЗЛОН ТАЛГIИ

1905—1907 шерашна вай республике хиннача революцех йолча архивни документий материалашка хьежаш йоадлаш са теркам тIабахар Терски жандармски управлене начальника полице департаментага бахьча ухк тайпара чулоадам болча хоама: «Терски областе бахача массе тайпарча наьха деташ чIоагIа айденнад 1904 шере тIеххьарча бетташка дела. Политически гIулакхашта тешаме боацача наьха контингент ухк тIеххьарча хана дикка йоккхагIа хиннай городашка Владикавказе, Пятигорске, Грозне. Лакхе йийцача элементашка бьа подпольни болх бахьан долаш демонстрацеш хила льннай, болхлой болам гIеттаб Грозненски промыслашка, машиннаькъа депои мастерскеши».

Цу бокъха боацача, цхьабакъда, дуктIавоаккхаш болча хоамо дувц эггара хьалхара эрсий буржуазно-демократически революци хулдача хана Грозне эттача низкъалча хьалах. Цулухьа цхьа бахьан доацаш дац Нохч - ГIалгIайчен къахьегамхоша 1905—1907 шерашкарча революционни событешка хьинаре дакъа лацар.

1905—1907 шерашкара революци йолаеннал шин оагIорахьара Iазап тIалаьтта Iалаьмате дукха кегий къамаш дахача мехка. Эрсий пролетариато царнам тIера кхоссаргн демократически республикан, хьаррек хьакъехье баь тIахьехам хьаллацар дукхача къамех болча къахьегамхоша.

1905 шера 9 январе Петорбурге Зимни двореца хьалхашкарча майдан тIа топаш техай шоай вахара хьалаш тоаделга дехаш паччахьена тIаболхача болхлой маьршача демонстрацена. Не тера доацаш болча болхлошта топаш тохар дар эггара хьалкара буржуазно-демократически революци йолаллийта бахьан.

9 январерча событешта эггара хьалхарчарна оарцагIбаьлар Нохч-ГIалгIайчен къахьегамхой. Цул хьалхагIа Бакурча йоккхача декабрьски стачко хьалхьоань массане а юкъара стачка хилар Грозне.

Шин мехкдаьтта промыслашцен заводашцен Терски областа керттерен алхха шеца! мара йоацаш йола центр яр Грозный. Мехкдаьтта чакхдоахаш 4 завод а мехкдаьтта промышленность дегIаярна хьалхинен цунна эша гIулакхаш деш хинна дукхха кхыйола промышленни предприятеш а яр Грозне. Промышленность дегIаярца цхьана вIашагIкхеташ я онайдоалаш а йоагIар Грозне пролетариат. Промыслашкен заводашкен болх беш 12 эзар гаргга болхлой бар. КъинатIен дукхагIа бовхаши боацаборе цига болхлой. Мехкдаьтта промышленникаш бIаьхий хулар. Цу хана Грозне промышленноста доал деш хиннача английски, францускй, бельгийски капиталистий кисашка бодар берриге пайда. ХIаьта Грознерча болхлошта больницаш яцар, мала цIена хий дацар, вахар гориигашкен толашкен дар.

Мехкдаьтта промышленностере болхлой кхы дIахо сатохалургдоацача хьал тIа эттабар 1900—1903 шера эрсий-яковций тIом лаьттачен промышленни кризис хиннача хана.

Цу хана капиталисташтен паччахьа самодержавенен духьала къовсам чIоагIагIа болабу грозненски болхлоша. Эггара хьалхара грозненски болхлой йоккхий забастовкаш 1903 шера йолаеннай.

Шоаш бовцаберашта духьала къовсам лоаттабаь Грознерга санкхетамегIа бола болхлой тIехь-тIехьа чIоагIагIа тешар шоей къаьстта цхьа организаци хилар ярIйоацилгах. 1900—1902 шерашка а тIехьа Бакурен Ростоверен Грозне аха баьлар социал-демократаш, хIаьта цуаца дуваленна, паччахьа охранко бахьча хоамегIа, «дукхагIа хулар болхлошка бола тешаме боаца нах».

1902—1903 шерашка укхаза хьахулар социал-демократически кружокаш. СакхетамегIа бола болхлой, социал-демократически кружокий доакъашхой, сийлахь-йоккхий идеяш Iома а еш, болхлой класса бахьчаш а хулаш дIаувттар. «1903 шера Терски областа политически гIулакхий обзора» тIа йоах, грозненски мехкдаьтта промыслашка «тоъал чIоагIа агитаци я а яй, хIанз а ю правительствана духьала, болхлой цIей — 1 май тIакхоачаш кегар бе гIерташ моттигаш хиннай».

Грозненски социал-демократически организаце айхха бувзам лоаттабаьб Бакуцен Ростовцен. Кавказерча болхлой болама цу центрий партийни организацеша доккха новкъостал даьд башха низ боацаши къонен хиннача РСДРП Грозненски организацена. Къулбаседа Кавказа йоккха промышленни центр яр Грозный, цудухьа болх бе низ кхоачаргболаш йола чIоагIа большевистски организаци укхаза хьае гIерташ бар большевикаш.

Цу хьалашка вIаштIехьа а йоал, дегIа а йоагIа грозненски пролетариат, хIаьта цудухьа, С. М. Кирова белгалма даккхара, Къулбаседа Кавказе революце кхуврчи опорни пункти хинни дIаэттар Грозный.

27 январе (9 феврале) «Ахвердови К°-нил» яхача фирма промыслашка стачка хиннай. Цунца дувзаденна кхы хьс па луш, стачкаш йолаеннай ерригача промыслашка, цо доккха новкъостал дир Грозненски болхлой кхетам заихбаран денал ураоттадаран. Цул тIехьагIа цхьа ди даьлча забастовка йолаелар городской предприятешка. Грозненски машиннаькъа депора, товарни конторера, мехкдаьтта чакхдоахача заводера болхлойн гIулакхера нахи юкъе я оэаш. 31 январь (13 февраль) хьатIаотташ массане а дакъа лоацаш йоласлар 10000 гаргга болхлой забастовка.

Забастовка кийчъяьлр Грозненски партийни организацие. РСДРП комитето низ кхобаьбац наха юкъе еш йола политически агитаци шерьяра, болхлой денал ураоттадара.

Забастовка вIаштIехь-йоакхача доккха дакъа лаьцад Н. Фролетовен А. С. Фельдманен. Цу хенарча революционни гIулакхашка хьинаре дакъа лаьцад грозненски болхлоша Н. Куликова, М. Ерохина, Маркевича, кхычар.

7(20) февралера забастовка ше лийрхIар чиях ца доаккхалуш йисаяле а, лер йоацаш йоакзар. Цо болхлошта опыт елар, хьахьенхар цхьана духьала эттача аьттув духкагIа баргболга, революцена тIахьожабир юрташка бахa къахьегамхой. Январско-февральски забастовкаца Грозне пролетариато дIахьенхар, Петербурген ерригача Россен пролетариатаца шин солидарность хилар. Революцена тIехьаре уйла ахархоште дег чу йоссайора Грознерча революционни болама, болхлой забастовкаша. Ахархой гIутташ моттигаш хиннай Ведан Назарен округашка 1904 шу чакхдовлача хана а тIехьа.

Цу дерригача хIамаша тешал ду, нохчашкен гIалгIашкен болча къеча наьха классови сакхетам сомабаьнна хилара, шоаш боацаберашта духьала, дикагIа дола вахар бахьан долаш къовсам лоаттабе уж кийча хилара. Революци йолаеннача шерашка лаьтта бахьан долаш лоаттабаьча къовсамо керттера моттиг, дIалоацаш хиннай нохчийн гIалгIайн юрта. Ведана, Грозненски, Назарен округашкарча ахархоша, кастъкаста юрташкара старшинаш, писараш лелха а беш, казени лаьтташ, хьунаш дIалийцай, налогаш тесха, элаташ Iаьдала дIатела тигадац. Массе метте, паччахьалкхен дунага а паччахьага а тIехьа, протесташи жалобаши кхухьийташ хиннай лаьтта кIезига хилара, паччахьа Iаьдало тIабехкараш бIувси низаш деш хилара. Цхьабакъде, Iаьдало низаш кхы тIа а чIоагIагIа дарца мара жоп луш хиннадац.

1905—1907 шерашкара революци йолча хана мугIаерча халкъов большевистски партен Iоаяь политически опыт чIоагIа наькъаьлар 1917 шера октябре сийлахь-йоккха исторически котало а йоаккхаш чакхбаьннача дIахорча революционни къовсама.

М. БИСУЛТАНОВА,
НГIАССР паччахьалкхен централни архива болхло.

УнахцIено лораяра гIулакх деш да Iилма

МОСКВА. Сага керта хьечу магнитни полеш юсташ еча экспериментий хьалхара стади чакхъяьккхай СССР АН лакхерча нервай балхен нейрофизиологен Института Iилмахоша.

Селла мела йола уж магнитни полеш йиста торо хиннай СССР АН лаьттан магнетизма, ионосфера, радиоволнаш дIайоаржаяра Институте (ИЗМИРАН) хьаьча принципиально кердача аппаратура новкъосталца физико-математически Iилмай кандидата А. Н. Козлова лаборатора.

Тахханалца медикашта йовзаш хьаь магнитни полей алхха цхьа характеристика маре хиннаяц — электрически яр. ШоллагIйола характеристика — магнитни яр гучаяьяро торо хулайтаргья сага чурча органий хьал дикагIа довзийта.

Иштта, кердача прибора апробаци еча хана ИЗМИРАНа Iилмахошта гучадаьннад сага лхьарса голангийн кога гоийн суставашка, мыцацашка, цIийн, чех, пехкий плазмашка магнитность хилар.

СУРТА ТIА: кердача прибораца эксперимент е кийчлуш воал воккхагIвола инженер А. М. Горбач.

Б. КОРЗИНА сурт.
ТАСС фотохроника.

* * *

МОСКВА. Конструктораш, лораш, инженераш, биологаш — иштта л йоза йоана Iилма-тохкамен медицински техникана тохкамаш дарен Ерригсоюзани институте цхьана къахьегаш болча специалистий список. Укхаза хьаю сага унахцIено лораяра йола чоалхане аппаратура.

ХIанзарча инструменташеи аппараташен коллективо хьеча электронни, механически, лазерни, ультразвукови ераша ерригача специальностех болча лорий торо кулийт лазарашта духьала тоэамагIа къовсам лоаттабе.

Пятилетка шерашка медицински техника кердача тайпай 500 модели серийни арахецалга Iалашдаьд советски медицински промышленносто.

СУРТА ТIА: «Иртыш»-МТ яха портативни барокамера.

В. СОЗИНОВА сурт.
ТАСС фотохроника.

ШАХМАТАШ

Талант йолаш, кхералургвоацаш, къона

Шахматаш дика йовзаш болча специалистеша Лев Псахиса баьккхача толамах хIанзалца да хинна сенсаци лоаргI Красноярски университета юридически факультета 22 шу даьннача студентах Советски Союза чемпион хилар.

47-аза хьалха чакхъяьннача мехкарча хьалхленешна дакъа лоацаш мел хинначарех цхьаь дебютанта мегадац волалушме а эггара лакхерча дагIа тIа вала. Опыт йола 14 гроссмейстер шийла тIехьа а вита. Лев Псахисе цу тIа хьалтIаваьннав. СССР кердача чемпионаца къамаьл ду АПН корреспондента Борис Иванова.

Хаттар: Хьай баьнна аьттув ца ховш хинна хIама санна лоархIий Iа?

Жоп: Вайна вовзаш волча шахматиста, дунен гроссмейстера Давид Бронштейна дукха ха йоацаш журналисташка иштта аьлар: «Аьттув баьннаб цун, яхаш дувц. Фартуна йоацаш вола мехка чемпион бIаргаго безам бер са». Аз а, бакъдар аьтча, ма кулла лакхагIа йола результат яккхара деккхар сайна хьалхашка оттадир. Чемпионат чакхъяла шл тур йисача хана сона гучадаьлар дакъа лоацарашта юкъе кхы а сийдолашагIа йола моттиг яккхара торо йолга. «Финише кхоссаванна» из торо карара ца яллийта хьежар со.

Шахматех ловза воляволар со сай ялх шу даьлча. Са дай нанен а чIоагIа шахматашта тIера да, эIемига волча хана денэ царех со ловза Iомаваьраш а уж ба. Воккха ме хул тактика тоа а еш сай стиль лаха ваьлар со. Бакъда, цу гIулакха са дукха аьттув баьнаб ала йиш яц, хIаьта а цхьадар вIаштIехьа а доал са.

Хаттар: ТIеххьара чемпионат чакхъяллара а цунех хьахиннарий а миштта мах бу Iа?

Жоп: Вальнюсе хиннa мехка 48-гIа йола чемпионат дика кийчъяь яр. Кхохкам чIоагIа болаш хиннача къовсамашка: цу тайпарча хIара турнирашна хулача бесса, довкъашхой духьала лаьтта е ца Iеш, гуш дар шахматий ноахалашта юкъе а къовсам болга. Къона болчар котало а йоаккхаш чакбаьлар из. Иштта ала йиш йолаш СССР-а чемпионата цIи соца скъаш дар 27 шу даьнна Александр Белявский. ТIехдика лейзар 20 шу даьнна Артур Юсупов, турнира кхыбола къона довкъашхой.

Хаттар: Шахматист хилара тарра хьо дегIаахара Хьона новкъостал деш малав?

Жоп: Цхьа хьадда тренер а воацаш, се Iомалу со, хIаьта из иштта хилар харцахьа да аьнна а хетац сона. ХIара дийнахьа шахматех ловзаш 5—6 сахьат доакхх аз. Спорт делае а ха лох аз, масала, нек де.

Вильнюсе хиннача турнире берхI партех котваьлар со: Из хIара доакъашхочо яьккхачул тIех хинна а ца Iеш, аз айса хIанзалца яьккхачул тIех результат я. Лакхерча лигерча шахматисташна хьалха хиннача къовсамашка дукхагIа йолча хана аз оцокаш йовхар цхьаькха кот ца воалаш хиннача чотах.

ЧIоагIа раьза а волаш анализаш ю аз Анатолий Карповен Роберт Фишерен партей, хаддинза болх бу репертуаре дебют кердайоаккхаш.

Хаттар: Миштта я Хьа тIеххьара планаш? СССР гроссмейстера титула тIа дунен халкъашта юкъерча гроссмейстера цIи IотIатоха дага яий хьо?

Жоп: Цу гIулакха а со духьала вац. Из алхха цIи хинна а ца Iеш, дика ховш хилара оттаю оценка ма-йий. ХIаьта со хаддаьна цунга кхача гIерташ ва. ДикагIволча советски шахматистий дерриге поахалаша дакъа а лоацаш, февраль бетта хургйолча турнире со ловзаш хургва СССР кагирхой сборни ноэандана юкъе а волаш. Цул тIехьагIа август бетта Австре хургйолча студентий дунен хьалхаленашка айса дакъа лацар дог доах аз. Кхыйола дунен халкъашта юкъера турнираш а хургья ухк шера. ХIана царна дакъа лац кийчлуш ва со. Бакъда, эггара чIоагIагIа аз лерхIар — 1982 шера а СССР-а чемпиона цIи сайга ютийта.

Со вахча Красноярске чIоагIа дукха сза шахматаш. БIаьш болча кIаьнкашеи йоIигашеи саррахьа хьалдул городерча шахматий клубий цIенош. Царца вIашагIкхеталга чIоагIа безаме хет сона. Красноярскерча берий цхьан клубе со ловзаш волча хана из къаьна ловзар сона а дезаделар. ВIалла а дукха ха яц-кх из...

(АПН).

ВЬЕТНАМ — ПОЛОТНОШ ТIА

Вьетнама хетадаь пхийтта полотно — иштта я азербайджански художница Намитокова - Манафова Сарас тIехьарча шерашка баьча балха итог.

— Вьетнама томах, — йоах художница, — безам белар са Сонгме трагеди сона яйзачул тIехьагIа. Цхьабакъда, цикла тIа болх бе-м цу сахьате йолаялаэзар со. Цхьа ха йийзар сона мохк дикагIа бовза я, цун традицеш, обычеш, культури тIехьалс миштта ха а.

«Сонгмин яхача юрта бахархой» оала трипих, специалисташта хетачох, азербайджански художница дикагIа долча балхех цаI ба. Цо иштта полотнаш тIа даьхад вьетнамций хIара деннара гIулакхаш, цар къахьегама коталонаш. Цхьаннена тIехьа шоллагIабар болаш дов доал «БIаьсти», «ЦIаверзар», «ЙиIигаш дешаш я», «Дута душ ба». «Берашк кIорманн» яхараш санка дола балхаш. Картинай цIерашна хьагойт цар темаш, цар тIа шортта я сердал, уж вахара ниа хьахьоакхаш да.

— Цох айса яздеча картинашта меттел цу мехка шийла хьалхара а бе бехктокхаме хеташ, маьрша яхача Вьетнама лаьтта хулаш мел дола хIама а сайга кхоачаш долаш санна хеталуш селла езаеннай са дега из тема, — йоах Намитокова - Манафова Сарас. — Духтьал цу уйлаю дагадохийтар сона денал долча мехкацара сай безам бокъонца дIагойтара цхьа творчество кIезига я-кх аьнна, тIаккха вьетнамски доттагIала Общества Азербайджански республиканск отделене член хила а цу мехках лекцеш ешеи бакински болхлошна, школьникашна, студенташца вIашагIкхийттача сай балхашта демонстраци е а йолаелар со. Сайна а йовз наха а йовзийт аз Вьетнамах йола материалаш. ХIана са истола тIа улл «Залпаш йийначул тIехьагIа» яха книжка. Цу тIа я советски журналистий таханарча Вьетнамах йолча репортажий сери. Цу книжка кердa творчески уйлаш хьоаяьй са кер чу. Уж кхоачашъяра тIадерзадаь балхаш цу аз хIалз.

Элеонара АБАСКУЛИЕВА,
АПН корреспондент.

Редактор Т. А. ТЕБОЕВ.

ГУРЖИЙ ЧАЙ

Вай мехка эггара чIоагIагIа дIадаьржарех да гуржий чай. Бакъда, ше мара доацаш дац. Довзаш да иштта азербайджански чай а эрсий (краснодарский) а чай.

Чай вайцига дукха дезаш да. ХIаьта дезаш а тайп-тайпара дар деза. Чай эца йиш я вайцига алхха даймехкара дар меттел импортни дар а, эггара хьалха индийски, хIаьта иштта Шри Ланкера цейлонски дар а.

Бакъда хIаьта а вай мехка керттерча даькъа гулъеш йола чай лорд из гуржий чай лорд я. 1980 шера Грузе совхозашеи колхозашеи печчахьалкхенга елнай 502 эзар тонн соегIа чай лорд — республике из культура лелае йолайича денз шера эггара дукхагIа даьккха чай.

Гуржий чай — дунен тIа дикагIдарех цаI да. Лейпцигерчи дунен заликъаште юкъерча выставка «Экстра» яхача чай сорта йоккха доше медаль еннай. Гуржий чай арахец пхе тайпара: Iаьржа, баьццара, плиточни, баьццара-кирпични, дикаш дар.

Грузе чай леладера истори лоаца да. Цхьа бIаь шу хьалха еннай укхаза эггара хьалха чай чIоагIаргаш, тIаккха вIашгIетIехьаьккхай эггара хьалхара опытни плантацеш. ХIаьта 1900 шера Париже хиннача дерригдунен выставка гуржий чайна еннай эггара хьалхара доше медаль.

Бакъда хIаьта а промышленни хьисапе чай лорд лелае йолаьбац Грузе алхха советски хана мара. ХIана республике чай лелаеш 80 эзар гектар гаргга лаьтташ да. Сихха паккбаннаб хьувкъель. Нагахьа санна революци хиналехьа цхьан гектара тIара 6 центнерал соегIа чай лорд йоаккхаш хиннадале хIана — 50 центнер йоаккх.

Чай чуэцаргIа хала операци я. Бакъда, тIехь-тIехьагIа чIоагIагIа механизаци хю чай плантацешка. 1979 шера республике болх беш эзар соегIа чай чуэца машинаши пхи эзар гаргга кулгаца чай хьадоаккха аппараташи хиннай.

Чай чами цун хьажи тоеш хаддинза болх беш ба чаян субтропически культурейи Ерригсоюзни Iилма-тохкама институтa (илмахой). ХIана укхаза ерIгIанара эксперимент еш лотт. Нице новкъен районашкара даккъдч чай керда сорташ. Цаьрех сан нIах чIоагIагIа сорташ. Уж вIашагIъзду гуржий чай дикагIолча сорташ. Ташкенн ала йиш йола да индийски гуржий чай вIашагIтохарах дика гIулеч хургде аьнна.

Яков УШЕНКО,
АПН корреспондент.

БАХАЧА НАЬХА ТЕРКАМГА!

Грознера дIаухача самолеташ тIа мукъа моттигаш йолга дIахойт Грозненски аэропорто,

Аэрофлото 1981 шера 25 апреле кхаччалца льготаш тел. Аэрофлота агентства авиабилеташта заказаш дIайиду, тIехьагIа билет агентствера дIаэцаргдолаш. Телефон 2-24-52.

Грозне рейс еш я ТУ-134 яха самолет. Цун маршрут — Грозный — Донецк — Киев, тIаккха юха Грозне а.

Аэропорто дIахойт бахача нахага, предприятешка, Грозненски аэропорто самолетаца, дIадахьийта эIамига габариташ йола мовхьаш дIайидеш хилар.

Ца кхетар хатта йиш я агентства ухк телефонагIа 2-75-46, аэропорте — 2-36-08, Аэрофлота кассашка городашка Назране, Малгобеке, Гудермесе, юрташка Орджоникидзевская, Наурская, Надтеречне, трансагентстве.

ТЕЛЕВИДЕНИ

17 ФЕВРАЛЬ
I ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.40 — Iуйранара гимнастика.
9.05 — «Карл Маркс. Къона шераш». Телевизионни дукхача серей художественни фильма 4 сери.
10.10 — «Кхо прелюди. Д. Шостакович».

[illegible]

17.00 — «Хетаду, парте XXVI съезда», Нохч-ГIалгIай художникий произведений выставка.
17.30 — «Дунен халкъашта юкъера обозрени» (нохчий меттала).
17.45 — Фильм-реклама.
17.50 — Телевизионни фильм.
18.05 — «Объективо бехк бу».
18.20 — Киножурнал.
18.30 — «Нохч-ГIалгIайчу гIоалае».
18.50 — «КПСС XXVI съезда делегат. С. Умалатова».
19.00 — Хоккей йола СССР чемпионат. «Динамо» (Москва) — «Сокол». Перерыве — «Бийса дакъаьл хийла шуй, берами!».

[illegible]

18.00 — «Телезритело хетт, критик ю, хьехамаш лу».
18.30 — «Нохч-ГIалгIайчу гIоалае».
18.50 — КПСС XXVI съезда накъавалхаш! «Бригада — предприятие дозалIаме ячейка».
19.30 — Киножурнал.
19.50 — «Къонах» яха студи.
20.00 — Бийса даькъаь хийла шуй, берами!
20.15 — «Правда» газета политически обозревателя Ю. А. Жукова дунен халкъашта юкъерча хьинах еш йола беседа.
21.00 — СССР Паччахьалкхен академически симфонически оркестра концерт.
21.40 — «Шин чамах йола йоI». Художественни фильм.

РАДИО

17 ФЕВРАЛЬ

6.10 — «Юртара Iуйре» (эрсий меттала).
7.15 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор.
7.23 — «Сердало» газета обзор.
7.30 — «Юпаю я парте XXVI съездага йола КПСС ЦК проект» (эрсий меттала).
8.25 — Хоамаш.
8.30 — «Хамал хьалхабуваларши» (нохчий меттала).
8.45 — «Идейни чIоагIо — хIаранена». Беседа (эрсий меттала).
9.15 — «Атеистически кхетама балха хIара денна йоакхе а езае» (гIалгIай меттала).
9.30 — «Къона эшарш» (гIалгIай меттала).
17.15 — Передачай программа. Хаоттамах бола хоам.
17.16 — КПСС XXVI съезда накъавалхаш. «Советски халкъий политически хьинар». Беседа (нохчий меттала).
17.31 — Хеахьий мунаш (гIалгIай меттала).
18.00 — Керда хоамаш (эрсий, нохчий, гIалгIай меттала).

ХАОТТАМ

Тахан республике гIоллен Грозней моркаш а йолаш, йоачан а йоацаш, Iуйрийна цхьайолча моттигашка долх а доаллаш, малхбоалехьара секунде 0 — 5 метр чIоагIа мух а хьекхаш хилен фегара температура республике 2 — 7, Грозне 4 — 6 градус йIовхал йолаш хилен тарлу.

Кховна моркаш а йолаш, йоачан а йоацаш, докх а доаллаш, малхбоалехьара секунде 2 — 7 метр чIоагIа мух а хьекхаш хилен фегара температура бийсана 3 — 8 градус шелали, дийнахьа 1 — 6 градус йIовхали йолаш хилен тарлу.

МЕТЕОСТАНЦИ.

ДегIайоагIа город Грозный

ДIадахача шоатта дийнахьа Нохч - ГIалгIай паччахьалкхен университете хьайийллар массаза болх беш йола централни городской лектория. Из хьаелаш къамьл дир «Знание» яхача республикански общества председателя, профессора, исторически Iилмай доктора В. Б. Виноградова, хержар лекторе совет. Лекторе эггара хьалхарча заседане «Город Грозный ХI-ча пятилетка» яха доклад йир Грозненски горисполкома председателя заместителя Спорыхина Валентина Михайловнас. Шин доклада тIа цо бегIадаьнхар ухк пятилетке Грозный дегIайоалаяра, наьха хьал-торо тоаяра дезачох. Иштта, ХI-ча пятилетке хьалдерга 100 эзар соегIа волча сага лаьрхIа дола 927 эзар квадратни метр йола цIенош, гоабергба коммунальни боахам, илларгья 55 километр йIаьха йола водопровода, газа, канализацийни сеташ, хьаелларгья 11,5 километр йIаьха йола микрорайонера яьнча В. И. Ленина цIерагIча проспекте кхаччалца йола керда троллейбусни лайн ергья, хIараяр 1178 дешархочоа лаьрхIа йола 3 школа, яь чакхйоаккаргья мехкдаьтта института строительни факультета, мехкдаьтта техникума дешара - лабораторни корпусаш, республикански больница лаьрхIа йола терапевтически корпус, № 9 йолча больницена лаьрхIа больничий корпус, хьалъергья массехк поликлиника, инфекционни больница, 11 100 бера лаьрхIа берий бешамаши комбинаташи, кхы дукха йола тайп-тайпара объекташ.

А. БЕК.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске ул., 92. Телефонаш: редактора — 9-24-08; редактора заместителя — 9-24-03; бехктокхама секретара — 9-24-00; отделий: партийни вахара — 9-24-04; промышленностеи транспортеи — 9-24-01; юрта боахама — 9-24-06; культура — 9-24-05; кисьмой — 9-24-07; корректорске — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 9-24-08; заместителя редактора — 9-24-03; ответственного секретаря — 9-24-00; отделов: партийной жизни — 9-24-04; промышленности и транспорта — 9-24-01; сельского хозяйства — 9-24-06; культуры — 9-24-05; писем — 9-24-07; корректорской — 2-89-88.

Газет арадувл шинарен, ерен, шоаттен деношка

СФ00039. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 614.